

Ічнянська центральна районна
бібліотека ім. С. В. Васильченка

Село моє – краплиночка на карті

Історія сіл Ічнянщини

гла зааку
мисли предсказу
виг глази і проані

19. 09. 2012р.

19. 09. 2012p

Ічнянська центральна районна
бібліотека ім. С. В. Васильченка
Краєзнавчий відділ

Село МОЄ – краплиночка на карті

Історія сіл Ічнянщини

ББК 26.89
С 29

Село моє – краплиночка на карті: історія сіл Ічнянщини / редактор
Н. Прочай. – Ічня, 2011. – 76с.

Ічнянська центральна районна бібліотека ім. С. В. Васильченка
висловлює щиру подяку за сприяння у виданні цієї книги
голові правління ВАТ “Ічнянський завод сухого молока та масла”,
депутату обласної ради від Соціалістичної партії України
Віктору Павловичу Кияновському

Редактор: Н. Прочай
Комп’ютерний набір: Н. Прочай

Село моє — росиночка мала,
Оаза кисню на чадній планеті...
Ю. Раст

Збережімо минуле

Наш край має багате історичне минуле, яке здавна викликало зацікавленість істориків та ентузіастів-збирачів матеріалів про минуле Ічнянщини. Ми пам'ятаємо ім'я священника Гужівської церкви Самборського, який зібрав величезну колекцію старовини, знищену після його арешту. Значну краєзнавчу спадщину залишив по собі Микола Павлович Бутко, засновник і перший директор Ічнянського краєзнавчого музею. Плідно працює в краєзнавстві Володимир Іванович Балабай, наш літописець, автор книги «На землі Ічнянській». Багато зробили для відродження історії рідного краю і сільські краєзнавці, засновники народних музеїв у селах: С. Хруль з Монастирища, М. Замига та І. Гондурак з Іванищі, М. Мельник з Круличполя, О. Циганок з Івангорода, Я. Гуцол та сім'я Плошків з Ольшани. Завдяки їх невтомній праці ми пізнали давнє минуле свого краю.

Традицію збирання і збереження краєзнавчих матеріалів продовжує Ічнянська центральна районна бібліотека ім. С. В. Васильченка. Вона взяла участь у проєкті «Село моє — краплиночка на карті», який передбачав збирання історичних довідок про села району, версії походження їх назви, розповіді про кутки, вулиці, про цікавих людей. Не обійдено увагою і природу краю: назви річок, боліт, ярів, лісів, урочищ, полів, криниць, що теж мають свою історію і походження. Відомості збирали бібліотекарі району з участю широкого кола громадян. На жаль, не все збереглося в пам'яті людей, багато чого вже втрачено. Та все ж те, що залишилось хочеться зберегти, записати, щоб і наступні покоління знали про свій край, про те, чим багата і знаменита наша ічнянська земля, щоб любили і гордились землею своїх дідів і прадідів. Здавна відомо, що українське село є колиською не одного покоління видатних особистостей, які прославили Україну.

Щоб по-справжньому любити свій рідний край — його треба добре знати.

Книга «Село моє — краплиночка на карті» — це підсумок проробленої великої краєзнавчої праці, яка тривала не один рік. Зібрано і опрацьовано історію 32 сіл Ічнянського району. Матеріал у книзі подається у вигляді цікавої і змістовної розповіді.

Підняти з забуття, відродити в людській пам'яті найрідніше і найближче для серця — історію, звичаї та обряди свого села, міста — свята справа кожного українця.

Отже, краєзнавство є своєрідним містком, що єднає покоління минулі з поколінням нинішнім і майбутнім, служить вихованню почуття національної гідності.

Надія Прочай, бібліотекар краєзнавчого відділу
ЦРБ ім. С.В.Васильченка,
лауреат журналістської премії ім. В. В. Плещі

АНДРІЇВКА

Територія нинішньої Андріївки з її навколишніми землями була заселена ще з незапам'ятних часів. Поблизу села, на лівому березі Удаю, в урочищі Несова грєбля ще й тепер мовчазно стоять свідки більш ніж тисячолітньої давнини — кургани, насипані впритул до ріки.

Найбільший з курганів має 30 м у діаметрі. Понад 20 могил-курганів з останками невеликої фортеці є також в урочищі Могилки (півострів на лівому березі Удаю). Ці кургани ще ніхто не досліджував.

Розповідають, що в сиву давнину, коли Удай був судноплавним, для веслових кораблів, в урочищі Несова грєбля була укріплена пристань з торговим городищем. Але з часом ріка замулилась, перестала бути судноплавною, а на руїнах пристані вирости дрімучі ліси...

У «Генеральному описі» 1760-го року про Андріївку говориться: «в селе имелось казачьих дворов — 43, крестьянских, принадлежавших генеральному есаулу И. Скоропадскому — 13... Имелась церковь Успения Богородицы»... За давньою легендою — засновником села був втікач від польського пана. Довго блукав він безлюдними місцями, ховаючись від переслідувань. У дрімучому лісі побудував собі замасковану землянку-схованку і жив у ній аж до війни 1648 року. Під час визвольної війни Андрій служив у Ніжинському козацькому полку. А після війни на місці старої землянки заснував хутір, названий його іменем. До 1760 року Андріївка входила до складу Монастирищанської сотні Ніжинського козацького полку.

Нелегко жилося андріївцям у 18-19 століттях. Земельні наділи, що належали селянам, меншали, а вся земля навколо села була захоплена паном Саливоном. Реформа 1861 року обернулась для андріївців справжньою бідю, бо пан продав за високу ціну неврожайні піщані землі по 1,5 десятини на душу. 70% андріївських селян перетворилися у жебраків, змушених наймитувати в економії дорогинського поміщика Троцини.

З початком масових заворушень 1904-1907 років у Андріївці теж була створена соціал-демократична група, яку організував учитель земської школи Ганжа О. Восени 1905 р. керівника групи і 20 учасників таємної сходки заарештувала поліція. Після довгих допитів селян випустили, а

О. Ганжу заслали на каторгу.

У 1905-1907 роках соціал-демократичною групою керує відставний фельдфебель царської армії Гавриленко К. Знову група опинилася на межі розгрому поліцією. Уникаючи арешту, багато андріївських селян утекли на Далекий Схід, у Приморський край, де заснували селище, назване на честь

своїєї батьківщини — Андріївка, яке існує і нині. Брали андріївці участь у революції. Тяжко встановлювалась тут радянська влада. Багато людей загинуло під час громадянської війни.

У 1930 році в Андріївці створено два колгоспи. У 1932 р. вони об'єдналися в один колгосп ім. Куйбишева. Нині це — ТОВ «Андріївське».

Не обійшло Андріївку і воєнне лихоліття. З 20 вересня 1941 по 21 вересня 1943 року — два довгих чорних роки Андріївка була в ярмі фашистської неволі. Андріївці вкрили себе ратною славою у боях із фашистами.

Після війни село відбудували. З'явилися нові споруди. Збудовано нову школу, будинок культури.

Але не забуваються старі назви вулиць і кутків. Клименки — від поширеного прізвища мешканців цього кутка, Викидок — тут мочили полотно, коноплі, Гуринівка — від імені жителя вулиці Гурина, Курячий хутір — тут була птахоферма, Кочерга — вулиця своїм обрисом нагадує кочергу, Хутір — куток, трохи віддалений від села, Кагала — тут відбувалися ігрища.

Угіддя і поля називаються так: Клименки — знаходиться поблизу вулиці, яка так називається, Степанівщина або Степівщина — бо у степу, Воронківщина — багато воронячих гнізд, Ярмовщина — землі колись належали козаку Яремі, Митришин та Миколенків окопи — хазийські землі, обкопані канавами. Сергієнкове — по імені господаря, який володів цим угіддям; Старе поле — давнє козацьке поле, Дубинчине — за прізвищем господаря, Бродок — через поле текло багато ручаїв, Гори — найвище поле серед усіх полів Андріївки. Наша річка Удай. А ще багато боліт: Шия, Шаповаловщина, Бродок.

Урочища: Сібірів острів, Марченків острів, Ковалів острів, Несова гребля.

Валентина Кішч,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Андріївка

БАКАЇВКА

Скупі рядки довідників повідомляють: Бакаївка — село, центр сільської ради, розкинулося на правому березі річки Удай за 25 км від райцентру і за 14 км від залізничної станції Лосинівка. Населення — 945 чоловік.

Сільраді підпорядковане село Комарівка.

Назва села Бакаївка з тюркської перекладається як річкова долина. Взагалі, всі древні назви річок і поселень Лівобережної України узяті з тюркської мови, і про це колись слушно зауважив письменник Іван Білик у післямові до свого історичного роману «Меч Арєя».

А за місцевою легендою, Удай, що протікав тут, був широким і повноводим, водилося в ньому багато риби, а в навколишніх лісах — звірів. Люди селилися тут здавна, про що свідчать кургани епохи бронзи (II—I тисячоліття до н.е.), розташовані поблизу села.

Отож, загін кочівників — ординців на чолі з ханом Бакаєм захопив тут багатий ясир. Але вже першої ночі частина полонених втекла і заховалась у плавнях Удаю. Коли ординці відійшли, люди не стали шукати кращого місця і поселились тут, біля Удаю. Так виник маленький хутір Бакаївка (від імені ватажка ординців). У першій половині XVII ст. село належало князю Вишневецькому. У 1654—1782 рр. Бакаївка перебувала у складі 2-ї сотні Ніжинського полку. У цей період її власниками були ніжинські полкові хорунжі, дівичькі сотники, полковник Іван Селецький. Останній мав тут кам'яний будинок на 4 кімнати (1781р.), тримав завод рогатої худоби (60 корів угорської, української, волоської породи і 4 бики).

Ще один історичний факт: весною 1862 р. жителі Бакаївки відмовилися підписати уставну грамоту — акт, за яким визначалися відносини між селянами і поміщиками після реформи 1861 року. Виступ було придушено військами.

А ось скупі статистичні рядки: 1866 року в Бакаївці налічувалося 247 дворів і 1493 жителі. Діяла Михайлівська церква. 1897 року — 377 дворів і 1777 жителів. Відкрита земська школа. 1899 року закладено трикласну церковно—парафіяльну школу на 60 учнів. Половину коштів на її спорудження дав поміщик О. Троцина, ніжинський предводитель дворянства.

Нині Бакаївка переживає не кращі часи. Розпалося ПСП «Удай», якому було підпорядковано 19785 га сільськогосподарських угідь, у т. ч. 1846,1 га орної землі.

Господарство вирощувало зернові, картоплю, цукрові буряки, овочі. У селі працюють два фермерські господарства, що володіють 49,9 га земель запасу.

У Бакаївці є середня школа. Їй уже 115 років, а новозбудоване двоповерхове приміщення експлуатується з 1985 р. У школі 22 вчителі та 116 учнів. У 1991 р. справив новосілля красивий будинок культури. Працює відділення зв'язку, АТС, ФАП. У Великій Вітчизняній війні брали участь 350 уродженців села. 243 чоловіки полягли на фронтах. У центрі відкрито меморіал пам'яті полеглих. 127 воїнів і партизан нагороджені орденами і медалями за ратні подвиги.

Тепер розповідь про народні назви вулиць. Персонаселена частина села і донині носить назву Хутір.

Кубраківка — назва походить від прізвища великої родини Кубраків, що тут поселилася. Пізніше куток заселили їх нащадки і родичі. І всі — Кубраки.

Воронівка — від прізвища пана Ворона, якому належали ці землі. Клечанівка — ця поетична назва пов'язана з народним звичаєм прикрашати оселю на Зелену неділю клеченням. Вулиця щедро обсаджена кленами, гілки яких прикрашають двори на свято.

Дуже довга вулиця отримала від якогось дотепника назву Великий Вокзал, а, мабуть, найкоротша в селі вуличка — Малий Вокзал. Кочергівка — назва походить від прізвища Кочерга. Нашадки першопоселенця теж живуть тут, утвердивши народну назву кутка.

Кожне поле в окрузі Бакаївки має свою назву. Катюшине. Колись у давнину на ріжечку цього поля площею 6 га жила собі бабця Катюша. Певно, добра була людина, бо таку пестливу назву лишила по собі. Грушки. На території 11 га здавна росте 5 дерев груп-дичок. Озерце. Посеред поля площею 25 га 0,6 га займає озерце, яке ніколи не висихає, у ньому навіть водиться риба. Ярки. Посеред 70 га поля 0,5 га займають яри глибиною до 3 метрів. Вони виходять в болото Жевак. Штани. 90-гектарне поле як дві холоші штанив. Дубина — 145 га. У давнину тут росли дуби. Окіп — 90 га. Це поле за панщини було обкопане ровом. Малашивщина. Цих 145 га належали панові Малашу. Варвини могилки — 95 га. Колись тут було поховане дитя кріпачки, яка працювала на цьому полі. Минжа — 160 га. Тут є маленький сінокіс, де проводили обмін худоби — один хазяїн міняв свого бичка чи корівку в іншого. «Ставкове поле» — 120 га. Колись по полю були ставки, але з часом вони пересохли, а назва залишалась. «Лиска в полі» — 97 га. Озерце розміром 0,10 га, глибиною до 1,5 м. Вода ніколи не висихає, водиться риба. «Поле біля Федотка». Серед поля в 44 га був будинок з господарськими будівлями якогось Федотка. З часом серед поля лишилися тільки місце, обсажене вербами.

А ось як називаються болота, якими Бакаївка оточена майже з усіх боків. «Біля криниці» — 200 га. На краю болота є криничка з доброю джерельною водою. «Човнова» — 40 га. Посередині торф'яного болота було прорізано рів для човна, яким у давні часи перевозили людей з Бакаївки до Андріївки. Деся 1968 року між цими селами насипано дорогу. По-народному вона носить назву БАМ, або Бакаївсько-Андріївська Магістраль. Кути — біля 300 га. Це болото кутом заходить в Андріївський і Заудайський ліси. Панське — 80 га. Біля нього ще у XIX ст. посаджено на площі 2 га березовий гай. Берези тут ростуть і досі. Жевак — 180 га. Тягнеться між полями від Заудайки до Комарівки. Походження назви невідоме.

Багато цікавого можна розповісти про село, про людей. Приїздіть, побачите нашу чудову природу. Дякуємо всім, хто допоміг зібрати матеріал для нарису.

Галина Чайка,
колишній завідувач сільської бібліотеки-філіалу
с. Бакаївка

БЕРЕЖІВКА

Село виникло у першій половині XVII століття. Назва села походить від прізвища першого поселенця Бережного. За іншими переказами кочівники в районі села, поблизу річки Солохи, вдало перезимували худобу (вберегли), звідси і назва — Бережівка.

Вперше згадується 1666 року. Входила до Іваницької сотні Прилуцького полку.

Рангове село іваницьких сотників. 1715 р. Бережівку одержав на ранг сотник Г. І. Волошин (Григораш), в якого село залишалося з дозволу гетьмана І. Скоропадського і після усунення його (1721) з сотенного уряду. Після смерті Г. І. Волошина, гетьман Д. Апостол затвердив село за його сином Яковом Волошином. Але згодом Бережівка була повернута на сотенний уряд: 1737 вона перебувала у володінні сотника Павла Миницького, а 1739-у сотника Федора Свірського.

1776 року Бережівку одержав полковий суддя Іван Александрович.

Згідно з реформою 1861 р. в Бережівці створено Волосне правління тимчасовозобов'язаних селян, якому підпорядковано 5 сільських громад (1062 ревізійних душ). Козаки Бережівки підлягали Никонівському Волосному правлінню відомства Палати державного майна. Після реорганізації волостей, Бережівка 1867 року стала волосним центром 1-го стану, пізніше (1897—1923) входила до Іваницької волості.

У 1879 році була споруджена дерев'яна церква Різдва Богородиці (2-й престол Архангела Михаїла), перша церква збудована до 1666 року. Діяло земське початкове училище, в якому навчалися 113 хлопчиків та 39 дівчаток (1912), церковнопарафіяльна школа, ярмарки на 1-му тижні Великодня та 18 жовтня.

Землевласниками Бережівки були: А. М. Орловський, Ф. О. Свірський, М. Александрович. У 1861 році селяни виступили проти поміщиків і грабіжницької селянської реформи. Виступ був жорстоко придушений карателями.

У дореволюційний час у селі налічувалось 400 дворів, куди входили Загін та Верескуни.

Радянську владу в селі встановлено в січні 1918 року.

У 1928 році було створено СОЗ, які згодом перейшли у колгоспи.

У селі багато вулиць, назви яких мають цікаве походження. Вулиця Крамаренка названа на честь уродження села Крамаренка Василя Пилиповича, доктора медичних наук, який працював у Львівському медичному інституті. А ще цю вулицю називають Антонівський куток, як кажуть старі люди, першим поселенцем був на кутку дід Антон.

Вулиця імені Галини Василенко також названа на честь уродженки нашого села. У післявоєнні роки вона працювала вчителькою у Західній Україні. Одного разу на День Конституції вона прочитала лекцію у місцевому будинку культури. Коли прийшла додому, на неї вже чекали «бендерівці». Вони закатували Галину на очах у чоловіка і маленької дитини. В селі цю вулицю іще називають Кут, бо знаходиться на пагорбі, який омивається водою, як півострів. Кажуть старі люди, коли була війна, і у селі були фашисти, то вони боялися навіть заходити на ту вулицю, бо коли зайдуть наші війська, то їм назад дороги не буде.

Брати Федірки, на честь яких названа одна з вулиць, також є уродженцями Бережівки. Було їх чотири брати. Три не повернулися з війни. Один з них похований у Литві і нагороджений орденом Леніна за оборону Литви.

Вулиця Зелена називається так, тому що наймальовничіша в селі. Там багато дерев, кущів, квітів. Навіть дорога на тій вулиці теж зелена, покрита споришем, посеред якої вузька стежка, бо машини туди заїжджають дуже рідко.

Вулиця Берегова називається так тому, що знаходиться на березі ставу, який з двох боків омиває вулицю. А поміж собою люди називають її Жабовкою. Коли весною жаби заводять свої «пісні», то за їх співом майже нічого не чути, бо так близько знаходяться до осель, що своїми голосами навіть переважають пташиний спів.

Вулиця Польова знаходиться на краю села, від поля, тому так і називається.

Вулицю, шлях по якій веде до сусіднього села Іваниця, здавна люди називають Іваницьким шляхом.

В нашому невеликому селі є три ставки, що носять назви: Кулябчин, Барановський і Суддевський.

В Бережівці було два поміщики Кулябко і Барановський, які мали в своєму користуванні певні ділянки землі, в межах яких знаходилися ставки: Кулябчин і Барановський.

Село порізане рядом глибоких ярів, які носять імена тих, хто ними

користувався.

Кулябчин яр, Барановський яр, Козачий яр (що належав козакому «обществу»), Мужичий яр (яким користувалися всі селяни).

Найпоширеніші прізвища села: Кулик, Молібог, Латун, Гунько (вважають, що це козацьке прізвище, бо колись був козак Дмитро Гуня).

Бережівка дала державі багато відомих людей:

Крамаренко Василь Пилипович – доктор хімічних наук.

Ярмоленко Марія Федорівна – депутат Верховної Ради 4—х скликань.

Ланковський Павло Григорович – пілот громадянської авіації.

Болгар Іван Петрович – кандидат сільськогосподарських наук.

Круш Олександр Вікторович – актор, співак, заслужений артист України.

Гріхно Андрій Іванович – декан Харківського сільськогосподарського інституту.

Жохін Анатолій Сергійович – кандидат математичних наук.

Мельник Юрій Борисович – пілот військової авіації.

Єфременко Борис Андрійович – штурман військової авіації.

Клишка Володимир Михайлович – полковник міліції.

Кондратенко Валерій Миколайович – профспілковий відділ Кабінету Міністрів.

Ірина Руденко,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Бережівка

БІЛЬМАЧІВКА

Наше мальовниче село розташоване за 18 км від райцентру. За рельєфом близько двох третин території — низина, вкрита здебільше луками. Тут переважають солончаки, чимало сіропіданих ґрунтів. Місцевість на півдні села злегка підвищена. Тут ґрунт родючий, чорнозем.

За народними переказами, село засноване близько 300 років тому, у другій половині XVII ст., якимось поселенцем на прізвище Топтун. Він мав більмо на оці, від цього і пішла назва села — Більмачівка. Згодом на землі Більмачівки прийшло багато інших поселенців — вихідців із ближніх сіл: Івангорода, Фастівців, Мартинівки.

Після реформи 1861 року в селі було близько 300 селянських господарств, третина з яких мали по 3—4 га землі, 15 — від 20 до 100 га

кожний. А решта селян мали не більше як по 0,25 га землі і змушені були найматися батраками до заможних.

Революція 1905—1907 рр. мала певний вплив і на селян Більмачівки. Старожили розповідали, що в ті роки в село приїздила якась революційна агітаторка і розповідала селянам про причини їх злиденного життя, закликала до розправи над заможними. Такі палкі агітаційні промови знаходили відгук у душах людей. Був випадок, коли селяни захистили агітаторку від арешту поліцією.

У 1912 році збудовано залізницю, яка сполучає Бахмач та Прилуки і проходить повз східну частину села. Малоземельні селяни брали участь у її будівництві, зазнаючи жорстокої експлуатації і отримуючи мізерну винагороду за каторжну працю, адже все робилося вручну. При будівництві водонапірної башти висотою 20 метрів люди носили цеглу на плечах, були травми, каліцтва...

Прокотилася селом пожежа Жовтневої революції і громадянської війни, під час яких село пережило низку трагедій. Так, денікінці розстріляли трьох сільських активістів за те, що вони відібрали у багатіїв лишки землі і передали її незаможним. Це були Сурай Микола Петрович, Бондаренко Іван Овер'янович, Юречко Федось. У період НЕПу господарське життя в селі набуло піднесення, та йому не дали розвинутися. Політика НЕПу була згорнута, від власників прибуткових господарств забирали їх статки. Це викликало страшний опір. Так, у Більмачівці орсендар вальцьового парового млина В. Г. Шевченко 1929 року спалив свій млин, який у нього відібрали. За це його засудили до розстрілу. Тоді ж, 1929 року, в селі почалося об'єднання господарств у артіль. А вже напередодні війни у селі функціонували дві сільгоспартії: ім. Фрунзе та ім. Будьонного.

У 1930 р. в селі запроваджено загальнообов'язкове навчання. У 1932 р. початкова школа реорганізована в семирічну і до 1941 р. випустила 7 випусків. У 1939 р. відкрився клуб. У роки війни понад 400 чоловік з Більмачівки пішли на фронт. 160 жителів загинули на фронті. Десятки воїнів були нагороджені орденами і медалями за мужність і відвагу в боях. Два повних роки Більмачівка перебувала в окупації — з 13 вересня 1941 до 12 вересня 1943 року. За цей час фашисти розграбували село, зруйнували залізничну станцію. Чотирьох чоловік звинуватили у підготовці змови проти окупантів. Їх імена: Максюк Іван Олексійович — офіцер Радянської Армії, Топтун Гаврило Михайлович — голова колгоспу ім. Будьонного, Бабенко Іван Іванович — заступник начальника станції Більмачівка, Міщенко Федір Петрович — голова сільради.

Уже напередодні звільнення, залізницею на Бахмач попрямував німецький підривний транспорт, що складався з автодрезини та двох платформ, навантажених вибухівкою і 60-ма солдатами. Вони підірвали

міст у с. Фастівці і вирушили назад. В урочищі Берг транспорт зупинився. Очевидно готувалися підірвати невеликий залізничний місток і тут. Та передова група розвідників-червоноармійців, яка увійшла цього дня в село, попереджена школярем І. Топтуном, зробила засідку. При перестрілці підірвали вибухівку на платформі. Страшний вибух струсонув землю. Насип було зруйновано, утворилася воронка діаметром близько 30 метрів. З 60 фашистів у живих залишилось двоє, одного застрелили, коли тікав, а другого вибухова хвиля занесла в насадження біля залізниці, де він і помер від шоку. Один з наших бійців був убитий уламком від вибуху. Його поховали в селі. Там же поховано ще чотирьох невідомих солдат, що загинули, звільняючи Більмачівку.

Тяжко довелося заліковувати рани, нанесені війною. Панувала розруха. Не було жодного трактора. Жінки, старики, діти обробляли поля кінями, коровами, вручну. Та потроху село оправилось від розрухи. У 1946 році тут організовано луко-меліоративну станцію, яка згодом стала пересувною мехколоною №95. У 60-80-ті роки стали до ладу ряд господарських приміщень.

Така хроніка життя мого села до 90-х років. Цікаві народні назви мають його вулиці та кутки. У південно-східній частині розташоване старе озеро, що зветься Закірчичине. У посушливі роки воно пересихає. Першопоселенець Топтун жив біля маленького озера, що теж пересихає, заростає болотистою рослинністю і зветься Топтунівське болото. А вулиця навколо цього боліття — дугоподібної форми і зветься Топтунівка. У народному вживанні побутують такі назви вулиць і кутків: Заяча, Безуглівка, Шилівка, Сураївка. Болота: Кругле, Берг, Озеро. Річка — Остер. Місцевість зветься Вовченкове поле; ліс називається Болота.

Лідія Дейнека,
колишній завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Більмачівка

БУДИ

За 18 км від Ічні, оточене лісами, розкинулось село Буди. Виникло воно у XVII столітті. Назва його вказує на кустарне виробництво, яке процвітало в цій лісовій місцевості — добування з деревної маси поташу, дьогтю і вугілля. Отож навколо цього виробництва і почало виростати поселення. Спочатку там було всього 6 дворів.

За переказами, у цій місцевості, де розташовані Буди, існувало велике

козацьке село Кам'янка. Після розгону Запорозької Січі, козаки змушені були кидати свої поселення і тікати від неволі в степи, на південь. Відтоді залишилися назва місцевості між Будами і Пелюхівкою — Кам'янка, лісові угіддя теж носять цю назву — Кам'янське лісництво. І за історичними даними, в 1690 році гетьман Мазепа віддав ці землі сотнику Золотаренку. По ревізії 1730 року в селі налічувалось 13 дворів. З часом Буди розросталися. Цей чарівний куточок приваблював до себе заможних людей, які купували тут землі, будували маєтки і осідали. Про них лишилися тільки згадки та назви угідь, що їм належали. Походження назви Фелоновщина — від найменування місця, де стояв маєток поміщика Фелонова, спалений у роки революції. Є у Будах так званий Садовський сад, що належав відставному полковнику Садову, маєток якого теж знищений. У Кам'янці жив пан Холодовський, у Пелюхівці — Штондя, який і збудував Пелюхівський крохмальний завод.

У часи громадянської війни в Будах з'явилась банда Марусі і загін отамана Гука, які, упившись безкарністю, тероризували і грабували місцеве населення. Після встановлення радянської влади, землі роздали селянам, почалося утворення окремих хуторів — Тировка, Клюваківка, Рожнівка, Ярмолин Сад (він і тепер плодоносить). Це тривало до початку колективізації. У 30-і роки хуторян зганяли до села, землі і майно передавали в новостворений колгосп, тих, хто не погоджувався, жорстоко карали.

Пережили Буди і страшне воєнне лихоліття. Восени 1941 року в село вступили фашисти. У школі розташувалася німецька комендатура, а в навколишніх лісах створювалися партизанські загони. З Будами, з Кам'янським лісництвом пов'язано створення загону О. Ф. Федорова. Останній про це згадує у своїй книзі «Підпільний обком діє». Восени 1943 року Буди звільнили від окупантів.

89 жителів села загинули на фронті і в партизанських загонах, 85 сільчан за бойові заслуги нагороджено орденами і медалями.

Нині Буди — невеличке село, налічує трохи більше 200 жителів. Будянській сільській раді підпорядковані села Грабів, Лучківка, Пелюхівка, Червоне. Збереглися у пам'яті людей назви кутків — Дорошівка, Давидівка, Куцівка, Величківка. Можливо, вони походять від імен і прізвищ поселенців. Рукавець — простігся рукавом попід лісом. Гора — найвища місцевість у селі.

Тоненькою, заболоченою стрічкою в'ється річечка. Будяни називають її Черемощ, може за густо порослі черемхою береги. А найімовірніше — це Іченька, дотяглась аж до цих країв. А ще поблизу села є озеро Черепакха. Певно, тут водилися річкові черепахи.

Мальовнича і неповторна природа в Будах. То й приїждять сюди шоліта з далеких і ближніх міст нащадки будянців із сім'ями, провести тут

відпустку, подихати цілющим лісовим повітрям, помилуватися чудовими краєвидами.

Тетяна Лазоренко,
бібліотекар Будянської
сільської бібліотеки-філіалу

БУРІМКА

Назва села, кажуть, виникла від назви струмка, який протікає через село і впадає у верхів'я річки Удай. І зветься він Буримня.

Місцева назва села звучить як Буримка, а не Бурімка, як пишуть в офіційних документах.

Першу згадку про Бурімку знаходимо в друкованих джерелах початку XVII ст. За ревізією, у 1624 р. в Бурімці було 84 двори. Тому можна вважати, що перші поселенці з'явилися значно раніше. На початку XVII ст. Бурімка входила до Ічеської сотні Прилуцького полку. У цей час село зазнало тяжких руйнувань від набігів татар і поляків. Особливо тяжко постраждала Бурімка від нападу кримських татар на чолі з ханом Менглі-Гіреєм. 1659 року прилуцький полковник Терещенко просив царя Олексія Михайловича віддати Бурімку Ічнянському протопопу Адамовичу. У проханні було зазначено, що це село «нині розорене і вогнем спалене від безбожних агарян». Це прохання не було задоволено. А через 30 років гетьман І. Мазепа віддав Бурімку генеральному судді Михайлу Воякевичу. Грамота на це село була видана Воякевичу в 1689 р. в Москві, під час першої поїздки туди Мазепи. Згодом Воякевич відписав село Києво-Печерській Лаврі.

Ченці збудували укріплення з огороженими міцним дубовим частоколом житловими і господарськими будівлями і постійно жили у цьому Дворці, як називали споруду. Під час набігів туди ховалося все село. Була своєрідна система оповіщення: на Голій могилі (кургани біля села) стояла віха, а біля неї — вартовий. Помітивши небезпеку, він звалював віху. «Селяни, побачивши відсутність віхи, поспішали до Дворця, а худобу гнали в ліс».

Переказують, що назва сільської вулиці Задворець походить від того, що вона починається від місця, де був вищезгаданий Дворець. А назва вулиці Вербна — від верб, які там ростуть десятки років, високі і могутні. Походження назви кутка Біла нивка невідоме. А історія кутка з промовистою назвою Хутір почалася з трагічної пожежі 1903 року, коли дощенту вигоріло

80 дворів. Після цієї пожежі люди переселилися з погорілої вулиці, і виникла нова частина села — Хутір.

А ось вулиця Зміївка — вузьенька, покручена, мов змійка. За іншою версією ця назва пішла від гарячого характеру деяких її колишніх мешканок, бо сварки на вулиці ніколи не кінчалися і миру не було.

Отож, як вулиці носять народні назви, так і їх мешканці прозиваються «по-вуличному». Іноді за цими прізвиськами криються цікаві історії. Панасови, Мусійовичеві, Лукасенкови, Фанасейчини, Манюшини — це прізвиська, що пішли від імен прадідів. А ось Боцманові — то ціла історія, що почалася ще у XIX столітті. Жив тоді у селі молодий парубок, силу мав неймовірну. Розповідають, що коли треба було перенести істуню, він сам обв'язав її мотузками і переніс на потрібне місце. Забрали його до війська. І почав він служити на флоті. 25 років прослужив на кораблі, з простого матроса став боцманом. Повернувся додому. Село, затамувавши подих, слухало дивовижні історії з життя бравого моряка. І прозвали його Боцманом. Прізвисько те перейшло на весь рід та відоме в селі й досі.

А інша історія — про прізвисько сім'ї Купчиних. У старі часи ім'я новонародженому давав батюшка при хрещенні. При цьому узвичаєно було за це давати певну плату. Один чоловік приніс свого сина охрестити, а що був бідний, то на знак вдячності приніс до церкви лише маленьку купку пшона. От батюшка і нарик хлопця Купкою.

Можна довго розповідати про історію інших прізвиськ. Іноді буває так, що в селі не знають справжнього прізвища людини, а назови прізвисько — і всім ясно, про кого йде мова.

Красива наша Бурімка., красиві і місця навколо. І кожне має свою історію, свою назву. Ось за Хутором розкинулося Жидівське поле. У давнину на цьому місці жила община євреїв. Мали вони свої звичаї, своє кладовище. Нічого з тих часів не лишилося, а назва живе. Дудцеве поле носить ім'я свого господаря. Як і Козорізове. А по іншій ділянці землі колись проходила залізниця. І назва її народна залишилася — Чугунка. Довжик, Глибочок, Різникове, Ющине, Демцове — це назви лісів та урочищ.

У 1882 році у звичайній сільській хаті в селі відкрилася перша школа. Пізніше за кошти Борзнянського земства збудовано нову школу на чотири класні кімнати, яка існує й досі. Отож, цього року нашій школі виповнилося 120 років, з чим її й вітаємо, як і всіх її колишніх учнів. А це, вважай, усе село. Багато її випускників принесли школі честь і славу. Це і художник П. Басанець, вчений Л. Гуляницький, викладач чернігівського вузу С. Зеленський.

Різну долю накувала зозуля бурімчанам. Одні від народження і до сивого передзвону бабиного літа віддали себе рідному селу. Інших

покликала доля в далекі краї. Але там, де закопана пуповина, де поскрипувала під мамину пісню колиска — там батьківщина, там дімівка.

Ніна Сенько,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Бурімка

ВЕРЕСКУНИ

Село моє, невеличке і зелене, розташувалось на рівнині, порізаний балками та ярами. Проходить через село шлях на Тростянець. А з півночі і заходу омивають його три ставки: Солоха, Винницький та Сільський.

Збереглася точна дата заснування села — 1 квітня 1701 року. Першим поселенцем був козак-лісник із сім'єю на прізвище Верескун, звідки й пішла назва села. Частина земель належала поміщику Харитоненку. Якраз біля ставу Винницького було його помістя з 2500 десятинами землі.

Прошуміли над селом революції і війни, залишивши глибокі рани в душах людей і віхи в історії села. 1925 року тут створене перше товариство спільного обробітку землі, ініціатором якого був Іван Павлович Євтушенко.

1929 року на території села створено три колгоспи. А в 1960 році, внаслідок укрупнення господарств, село стало бригадним, підпорядкованим племзаводу «Тростянець», де зараз працюють жителі Верескунів.

Цікаві назви вулиць і кутків. Так, перша заселена вулиця називалася Загребля, бо будувалися за греблею ставу. Інша вулиця — Деревенщина, бо там проживало кілька сімей на прізвище Деревенські. Від прізвища Ходак походить назва кутка Ходаки, крайня ж від поля вулиця називалась Польова.

Одне з полів носить назву Конова долина. За переказом, у давнину, крізь це поле проходив шлях з Качанівки у Ромни. Там була зупинка з конов'язю і колодязем, де напували коней проїжджі.

Найбільш поширені в селі прізвища: Євтушенки, Ходаки, Перепаді, Курінські, Шестозуби. Прозиваються люди і по-вуличному. І кожне таке прізвисько має свою історію, часом дуже цікаву. Ось, наприклад, Матросові: з тієї сім'ї перший моряк у селі з'явився. Або Синаша — батько так ласкаво сина називав змалечку, так той син і залишився Синашено до кінця свого віку. Або Герой. Прийшов хлопець з армії молодий, красивий. І залишився на все життя Героєм, передавши таке прізвисько і сім'ї у спадок.

Невеличке село Верескуни. Та гріє воно душі людям своєю тихою красою, «благословляє всіх від отчого порогу на світ, добро, на праведну дорогу, по котрій треба все життя пройти».

Марія Євтушенко,
колишній бібліотекар Верескунівської
сільської бібліотеки-філіалу

ВИШНІВКА

На правому березі річки Удаю, у верхній його течії, розкинулось село Вишнівка. Як свідчать документи, виникло воно на початку XVII століття, як виселок села Крупичполе, потім переросло у велике село.

Територію цього висілка вкривали ліси та багністі болота.

Жителі Вишнівки в основному займались тваринництвом, рибальством, вирощуванням зернових. Усе село потопало у вишневих садах, і слід гадати, що сама назва Вишнівка пішла від цього.

Першими поселенцями було закріпачене населення, яке належало польській шляхті. У часи визвольної війни 1648—1654 рр. у висілку були поселені і козацькі сім'ї. Ось чому і до цього часу одна з вулиць села називається «Козаки».

Майже все населення висілка було закріпачене, за винятком кількох козацьких сімей. На окраїнах населеного пункту були маєтки двох поміщиків. Перший з них – поміщик Мамай мав 300 десятин землі. Ще до революції 1905 року продав землі, маєток і виїхав до Прилук.

Другим поміщиком був Більовський, який мав 600 десятин землі. Після революції 1905 року вдова Більовського продала маєток, який знаходився в урочищі «Рибне» і виїхала до Варшави.

До Жовтневої революції селу Вишнівка належало до 1500 десятин землі. Поміщики, куркулі мали до 1000 десятин. На долю бідняків і середняків припадало в середньому по 2-5 десятин непридатних земель. Селянські сім'ї відбували 4-5 денну панщину, платили натуральний і грошовий оброк.

Дуже примітивною була техніка обробки землі. Користувались такими знаряддями праці як: дерев'яна соха, плуг, рало. В результаті малоземелля відчувалась гостра нестача власного хліба. Селяни постійно голодували, багато селянських дворів було без землі і власної худоби. Через голод і злидні вони наймитували в панських економіях поміщика Троцини в селі Дорогинці, а також в інших сусідніх селах, в поміщиків: Забіли, Харитоненка, Тарновського, Скоропадського, Галагана.

Вісілок Вишнівка належав до Ніжинського полку, а його козаки виявили велику мужність в боротьбі зі шведами.

В роки революції 1905—1907 рр. в селі проводився схід селян, його проводив член більшовицької партійної організації, житель м.Ічні Гущенко. Населення готувалось до збройного виступу.

Учитель місцевої школи Дурицький Михайло Якович був членом більшовицької партії. Царські жандарми неодноразово проводили обшуки в його квартирі, у зв'язку з чим він виїхав з села. У 1910 році призначили нового вчителя-більшовика І. І. Адарича, який загинув від рук денікінської контрозвідки восени 1919 року. Звістка про перемогу Лютневої революції в столиці швидко долетіла до віддаленого куточка Російської імперії, села Вишнівки. Селяни вітали революцію, сподіваючись, що нова влада передасть їм поміщицьку землю. Але вони марно сподівались, поміщик встиг її продати.

Землю селяни одержали з рук Радянської влади тільки в 1921 році.

Влітку 1920 року в селі був створений комітет незаможних селян. Комнезам був опорним пунктом диктатури пролетаріату на селі.

Головою комнезаму було обрано Стастьона Павла Овсійовича.

У 1930 році в селі було створено перший колгосп «Незаможник», який в 1934 році був перейменований на колгосп «Комінтерн». Майже половина населення села стала на шлях колективного ведення господарства. У цей рік був створений другий колгосп в селі Вишнівці «Нове життя». Першим його головою був Трохименко Семен Федорович. Таким чином в 1934 році завершено колективізацію сільського господарства в селі.

В 1959 році було проведено укрупнення колгоспу ім. Ватутіна з сусіднім колгоспом ім. Калініна села Припутні. Було створено велике господарство, колгосп «Україна».

У 1932 році в основному було ліквідовано неписьменність населення в селі.

У 1935 році в селі був відкритий клуб і бібліотека.

Село поділене на чотири кутки: Дядюни, Продани, Трохименщина і Божки. Куток «Дядюни» раніше називався «Козаки», а тепер його заселяють переважно жителі із прізвищем Дядюн. На кутку «Продани» живуть люди із прізвищем Продан, на «Трохименщині» — Трохименко, на «Божках» — Божко.

У заплаві річки Удай виникли болота: «Цареве», «Харківщина», «Рибне», викопане у вигляді Хреста паном Більовським.

До села прилягають поля: «Олешкове», «Під бором», «Перший обирок», «Другий обирок», «Вовковиця», «За бором» та урочища «Панасовщина», «За перекопом», «Пастовень», «За Удаєм».

У селі поширені прізвища: Кузьменко, Кривенко, Сорочун, Дядюн,

Сластьон, Пабат, Продан, Трохименко, Божко, Крамаренко, Міщенко, Конівненко.

Цікаву історію виникнення мають прізвиська: «Ратник», бо колись дід служив ратником, «Московчини» — баба була московкою, «Дуніни» — жінку в роду було звати Дуня.

Лідія Бражник,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Вишнівка

ГМИРЯНКА

Село Гмирянка розташоване в південній частині Полісся на відстані 4 км від Ічні та 25 км від м. Прилуки. Село лежить між двома ярами, які беруть початок від ставків Ступник і Сасніків. Ці ставки є притокою річки, яка колись називалась Бугай або Городенька. На території нашого села ця річка колись (17—18 ст.) була розгалужена у вигляді ставків, яких було 10, тепер 9. Усі ставки з'єднуються струмками, які влітку часто пересихають.

На території села є кургани 2—1 тис. до н. е.

Гмирянка вперше згадується О. Пшездецьким в описі володінь

Я. Вишневецького. У 40-х рр. 17 ст. входила до Полкової, а після 1725 — до Ічнянської сотні Прилуцького полку. Заснована на початку 17 ст. Під назвою с. Гмировка згадується 1666 р.

З переказів відомо, що назва села пов'язана з прізвищем першого поселенця Гмирі (по іншому Бджоляник), що поселився на березі ставка, який і тепер називається Гмирин. Цей перший поселенець любив випити і дожився до того, що мусив був продати ставок. Його купив пан Стрепенець. Крім Гмирі до перших поселенців належали Хотінь і Дяченко. Від їх прізвищ і походять назви частин села — Хотінявка, Дяченківка. З переказів відомо, що Хотінь був багатий, мав багато землі від Хотінявки до Гмиринового ставка. Він приплив на човні і викрав у Гмирі дочку, батьки дізнались про перебування дочки тільки через рік.

Один із кутків називається Смертяківка, тут розміщене одне з найбільших кладовищ, тому і називається так куток. А ще є кутки: Кубраківка, Кулешівка, Сасніківка, Холодна гора. Останній названий так, бо знаходиться на підвищенні, горі. Тут була побудована перша церква, яка називалась Покровська. У період колективізації її переобладнали під зернохосвище, а в 70-і роки церква стала школою для початкових класів. Жив колись у селі і заможний селянин Таран, він збудував великий став, який і зараз називається Таранів. Він також мав млин.

У перші роки 18 ст. прилуцький полковник Дмитро Горленко заволодів селом. 1708 року село у нього відібрали; деякий час ним володів гетьман І. Скоропадський, а 1712 р. віддав фельдмаршалу Б. П. Шереметьєву. Гмирянку залишилась у володінні нащадків фельдмаршала до 40-х рр. 18 ст. 1737 року Гмирянку належала Пстру і Сергію Шереметьєвим. Потім перейшла до Кирила і Макара Стрешенців — родичів майбутнього гетьмана К. Розумовського.

Поміщиками Гмирянки у першій половині 19 ст. були Марковичі. Діяла дерев'яна Покровська церква. 1873 року була споруджена мурована Трьохсвятительська церква.

У 1861—1866 роках у Гмирянці розміщувалося Волосне правління тимчасовозоб'язаних селян, якому було підпорядковано 5 сільських громад. Козаки підлягали Ольшанському Волосному правлінню відомства Палати державного майна. Після реорганізації волостей Гмирянку 1867 р. увійшла до Ольшанської волості І-го стану.

У селі відзначались 3 ярмарки на рік (Іванівський — з 7 січня, Преполовєнський, Петропавлівський — з 29 червня).

До реформи 1861 р. в селі жили кріпаки, казенні селяни, козаки. Село мало близько 6000 га землі, з яких власністю поміщиків було 3000 га, решта належала середнякам. У селі було кілька дрібних поміщиків, які теж володіли землею: це Татаровський — 350 га, Ярошевський — 300 га, Данилевський. Ці поля і зараз мають таку назву: Данилевщина, Ярошеєвка. Пани Ярошевські проживали на Хотінявці, неподалік від церкви Трьохсвятих, яка до наших днів не збереглась. У цій церкві і був похований пан Ярошевський. Але його могилу-склеп було пограбовано. Пані Ярошевська була похована в саду біля церкви. З другого боку села від м. Ічня жили Данилевські, які мали дуже чудовий сад з рідкісними сортами яблук. Цей сад зберігся аж до 40-х років минулого століття. Пані була глуха, бо перехворіла віспою, але як згадують старожили, була добра і всіх пригощала дарами саду. У революцію 1917 року зникла невідомо куди.

На території села є ставки: Сенів, Ступників, Саєнків, які мають назву від прізвищ і прізвиськ поселенців.

У 1912 році в Гмирянці відкрили земське початкове училище, де навчалось 135 хлопчиків і 70 дівчат. Діяв вже лише один ярмарок, 29 червня. Землевласниками, крім названих, були ще поміщики: Боженкова, Граховський, Маркевич, Ваніна.

Надія Бондар,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Гмирянки

ГОРОДНЯ

На хвилястій рівнині, порізаний ярами та балками, на схилах одного з ярів розташувалося село Городня. Казкової краси місцевість, оповита легендами і переказами. Чудова природа, чисте повітря, водойми і річечки — певне, немає кращого місця, ніж те, де мешкаємо ми, городнянці. І прадавнє Городище, і козацька сотня, що вкрила себе славою в добу Хмельницького, і ратні подвиги земляків у роки Великої Вітчизняної війни, і трудове звитяга моїх односельців — усе це рядки нашої історії.

Назва села, можливо, походить від річечки Городеньки, яка у цій місцевості зливалася з неіснуючими нині річками Безводівка і Дубогризна. А, можливо, назва пішла від древнього града Городища, від якого залишилися тільки сліди. Вулиці та кутки села називаються в основному за прізвищами їх першопоселенців. Мельниківці, Попенковці, Ігнатенці, Грапивці, Пилипенці, Сакунчин куток. А історія назви Печеного кутка, за переказом, така. Горіло село Іваниця, і навпростець звідтіля мчали із палаючими факелами вершники і палили кожну хату на кутку. Звідси і назва. Біля села було два хутори: Вороньків (за прізвищем мешканців) і Мостки (бо біля мосту). У 1939 році обидва хутори були відселені.

На прилеглих до Городні землях, поля мають такі назви: на схід від села всі землі звуться Поділ, на північний схід — За могили, Кошелівщина, на північ — Василишине, Холодна гора, на південному заході — Городище, на південь — Осталенкове, Огоні.

Лісові угіддя — Кошелівщина, Бугаївщина, Раковщина. Яри: на південний схід — Супрунка, на схід — Броварки, на північ — Сакунчин яр. З розгалуженнями: Миколаєнкове, Сеневе, Василишине, Давидишине, Шматкове. Далі Сакунчин яр переходить у яр Кошелівщина, що має балки: Усів яр, Ницєве, Кошіль, Осипівщина. На північний захід від села тягнуться Сидорів яр, Ковалів яр, Лисий яр, Ігнатів яр, Саповалівщина. На захід тягнеться Дубогризівка, на північний схід — Пастовень, далі — Комарівка. Балки: Козаченків, Шутів, Волощин. Урочища: Шматкове, Осиповщина. Ставки: Монька, Бобрівщина. Ріка Городенька, інша назва — Бугай, можливо, від назви птаха, що селився на її берегах, і неіснуючі вже річки — Безводівка і Дубогризівка.

А колись ці річки були повноводні, за місцевими легендами, по них навіть судна ходили. І досі є напівзруйнована кам'яна споруда, схожа на причал. Кажуть, що десь у річковому мулі на дні лежить давня лодія з цінним вантажем. Схожа легенда ходить і в с. Заудайка. Ось тільки чи правда це?

З недалекого минулого існує переказ про Холодну гору. Виселяли «куркулів» — працьовитих селян, викидали їх з обжитих осель і вивозили за межі села. Три сім'ї — в чому стояли — вивезли на гору і там наказали селитися. А вже звертало на зиму. Та працьовиті і кмітливі селяни не пропали. На горі викопали три землянки, на болоті нарубили очерету, сплели мати, а з осоки поробили ніби подушки, обклали землянки землею, зробили грубку, запаслися дровами. Вдень кожна сім'я займала свою землянку, а на ніч сходились в одну, щоб тепліше було. І хоча запас дров був спалений якимось зловмисником, люди зуміли згуртуватися, вижити, не пропасти. І Дмитро Ночовський тоді сказав: «Куди не пошли — там і кулак. Не було ніде нічого — і зуміли прожити зі своїх рук і зі свого розуму, і на Холодній горі вижили».

Можна ще багато розповідати про історію села. У бібліотеці є літопис села, доведений до останніх років. Великий нарис про історію Городні друкував у районній газеті в 1992 році В. Плошко. Зацікавлений читач може знайти ці матеріали в бібліотеці.

Ольга Мірошниченко,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу
с. Городня

ГРАБІВ

Село Грабів розташоване на південному заході Ічнянського району. Межує з селами Лучківка, Буди, хуторами Червоний і Коршаки. Село входить до складу Будянської сільської ради.

Місце розташування Грабова рівнинне, з невеликою кількістю горбів і видоліноків. Ґрунти — переважно піщані. Село оточене лісами, в основному мішаними. Можливо, у давнину, через перевагу такої породи дерев, як граб, і виникла назва села.

У Грабові 125 дворів. Село розділене па сім кутків. На цих вулицях були колись хутірці, а потім вони стали єдиним цілим. Цікава історія назв кутків.

Чмелівка. Поміщиця, якій належали угіддя, прислала лісника, який поселився з сім'єю на краю лісу. На той час у навколишніх лісах було дуже багато джмелів. Люди йшли повз хатину лісника у ліс по хмиз чи трави, та джмелі немилосердно кусалися. От і прозвали сім'ю лісника Чмелями, а куток, який пізніше заселився і влився в село — Чмелівкою.

Кудунівка. Колись на цьому кутку жили три брати, які при вимові слів додавали до них склад «ку». Люди це примітили і прозвали братів

Кудунами, а куток — Кудунівкою.

Рябчуківка. Назва ця походить від клички собаки Рябка, який так давно і пильно стеріг добро своїх господарів, не допускаючи чужих до двору, що і самі господарі були прозвані Рябчуками, а куток — Рябчуківкою.

Ковалівка. На цьому кутку мешкали два брати-ковалі, які мали свою кузню. Звідси і назва.

Храмогінська. До бідної вдови пристав у прийми зайжджий чоловік на прізвище Храмогін. Так і стали називати куток. Литвинівка — від прізвища першопоселенців Литвиненків. Хомичівка — від першопоселенців на прізвище Хомич. І зараз у селі поширені прізвища Шульга, Голляк, Макаренко.

Угіддя навколо села теж мають свої назви. Гакалівка — від прізвища сім'ї Гакалів. Чобіт — цей відрізок землі має форму чобота. Воронівське — ця земля прилягає до с. Воронівка. Є ще угіддя, що носять назви Дубровка, Редьковщина, Лисовщина, Занівщина, П'ятигорки.

У нас протікає річка Іченька. Є болото Котові Лози — недалеко жила сім'я на прізвище Кіт. Звідси і пішла назва.

Зінаїда Букша,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Грабів

ГУЖІВКА

Село Гужівка розміщене на лівому березі річки Удаю, на рівнинній території. Щодо виникнення назви населеного пункту є перекази старожилів, які твердять, що село виникло приблизно в 12 столітті. Назва Гужівка пов'язана з переїздом чумаків шляхом з Ніжина до Ромнів. Колись на місці Гужівки була низовина через наявність притоки річки Удаю. Ця територія густо вкривалась лозою, з якої чумаки робили гужви для допомоги коням вивозити воза з грязі.

Населений пункт виник у цьому місці очевидно тому, що тут було зручне місце для відпочинку проїжджаючих чумаків: річка Гужва й наявність лози, лісу й т.д.

Першими поселенцями були селяни по прізвищу Гужва, які оселились на березі річки, в першій половині села, від в'їзду з Ічні.

Через село проходив Чумацький шлях на Ромни, куди їздили торгувати сіллям. Місцевість болотиста. Тоді тут протікала річка Гужва, можливо, від того і назва села.

В 17 ст. Гужівка була володінням польських шляхтичів Корибушів—Вишневецьких. Землі було 5383 десятини, більше половини якої

перебувало в руках поміщиків. Найбільше її належало поміщику Забілі.

Зразу центр села знаходився на початку, біля кладовища, якому зараз приблизно понад 600 років. З часом село розрослося, і центр його перемістився за річку, де й розміщений тепер.

Причиною переміщення центру, очевидно, було поселення людей на берегах річки Гужви, яка проходить впоперек села з півдня на північ.

У зв'язку з розширенням села, виникають нові вулиці: Циганківка, Чалівка, Вербовий хутір.

Гужівка входила до Ічнянської сотні Прилуцького полку. Вільне військове село, «до ратуші Ічнянської прислушаюче». 1732 року гетьман Д. Апостол віддав його на ранг генеральному осавулу І. Мануйловичу, пізніше — теж на ранг генеральному осавулу Жоравці.

Діяла Гужовська сотня козаків, котра входила до складу Ічнянського полку (Петро Якович Фастовець).

Перша церква була побудована в селі понад 150 років тому. Вона була лісяна і знаходилась на лівому березі річки, на місці теперішньої шкільної садиби. Церква називалась «Преображение», в честь Святого Спаса, що святкується 19 серпня.

Після лісяної була побудована дерев'яна церква з тією ж назвою.

У 1881 році почали будувати кам'яну церкву, яку будували на протязі 15 років за рахунок громади (по 45 крб. від двору). У ній добавився престол, який називався «Вознесение».

Преображенську церкву розібрали в період 1938—1939 рр. і зараз церкви в селі немає.

У центрі села, на вигоні, відбувались базари та дві ярмарки на рік: в день Миколая — 19 грудня і на початку березня (середина посту).

Згадує В.Івченко, житель Гужівки:

«Після закінчення польових робіт, найчастіше на Миколая (19 грудня) у Гужівці відбувався ярмарок. Місцем його проведення був центр села по вулиці Гарамівці і прилеглих до неї вуличках. Готувались до ярмарку як до свята: вичісували коней, прибирали волів, завчасно припасали дари полів і садів. Гості та продавці з'їжджались за тиждень, розквартировувалися в найближчих господарях. Ось і ярмарок. Торгові ряди простягаються на сотні метрів, займають декілька вулиць. Безліч місцевого і приїжджого люду, купці, прасоли з Ніжина, Прилук, Борзни і, звичайно, з Ічні. Зі сторони Ромен їдуть цигани на добрих конях з дітьми і жінками у шатрах на возах. Люд шумить, вирує, кожен хвалить свій товар. Жінки повиносили в макітрах вареники, млинці, поряд вироби гончарів, сільськогосподарський реманент. А ось стоять пов'язані біля возів коні різної масті. Це вивів своїх жеребців монастирищенський дядько Зубко. Жеребці племінні, шия дугою, хвиляста грива. Поряд стоять пов'язані до возів воли, їдять осоку з

травною, а самі такі великі, що руками до рога не дістанеш, а сила — ними гори ворочати можна. Ці гості з Лосинівки, що видно по дородних дядьках у широких штаних. Полотняні штани в їх селі — це залишки атрибутики ще запорозьких часів.

Діло йде під вечір. З'являються перші п'яні. Йде торгівля пивом і самогоном, десь грає гармонь. Закінчується перший день торгівлі. Не біда, попереду ще п'ять».

Назви вулиць у Гужівці збереглися з давніх часів: Мельниківка, Галатівка, Вербовий хутір, Штаньківка, Циганківка, Портянівка, Іценківка, Чалівка, Вигін, Ясурівка. В центрі знаходиться куток «Гарамівка».

На прилеглих до населеного пункту землях знаходяться урочища: Довга могила, Степ, Озера, Кругле болото, Подол, Навозна рудка. Колись селом з півдня на північ протікала річка Гужва. Зараз від неї залишився тільки невеликий рівчак.

Загура Світлана,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Гужівка

ДОРОГИНКА

Відомо, що Дорогинка існувала ще в дотатарські часи (до XIII ст.) як оборонний град — град Дорогин. Це була площа на правому високому березі в минулому повноводної річки Удай, яка прикривала град зі сходу, обведена земляним валом і ровом. На валу — дубовий частокіл, обмазаний глиною, щоб не загоровся під час штурму. Для виїзду і в'їзду — ворота, що зачинялися на ніч і під час тривоги. Крім Удаю, підступи до града Дорогин прикривали урочища «Завирень», Твань», «Куликізка», «Сіножаті», «Гнила Рудка», «Мокрогузівка», «Ізою», «Темне». Самі їх назви свідчать про те, що перейти їх нелегко. Наприклад, «Завирень» походить від слова «завора», що значить «замок», «запір», «Твань» — болото, «Сіножаті» — густий ліс, в якому не косили траву, а жали серпами.

Оборонний град Дорогин був збудований на місці, де зараз знаходиться частина села, яка йменується «Городище». Саме тут схрещувалися найважливіші шляхи Лівобережжя від Чернігова до Переяслава.

Спочатку град являв собою укріплену фортецю, що перепиняла дорогу диким кочівникам на Русь. Потім уздовж Удаю, на північ від фортеці, починає осідати населення. Ця частина Дорогинки на північ від Городища заселилась раніше і разом з Городищем — фортецею і склала древній град Дорогин.

ЗАУДАЙКА

Перша згадка про село припадає на 1632 рік, а його заснування сягає кінця XVI століття.

Це був тяжкий для України час: часті напади татар і поляків, грабежі, винищення поселень по річці Удаю призвели до того, що сміливці залишали свої обжиті домівки і перебиралися човнами на лівий берег Удаю, у місця глухі, порослі лісом, де й будували собі нові оселі. Люди селилися за Удаєм. Звідси й походить назва села.

У 1740 р. с. Заудайка — це виселок, розкиданий по островах річки. Щоб мати зв'язок з мешканцями Монастирища, люди з підручних матеріалів — хмизу і землі — стали будувати дорогу. Це була дуже важка і виснажлива праця, адже глибина річки була більша ніж 4 метри.

Збереглися відомості про участь заудайців у Північній війні. Цікава історія укріплення, побудованого між Монастирищем і Заудайкою на одному з невеличких острівців. Зараз це місце носить назву Містечко. Дерев'яне укріплення було обнесене земляним валом. Підступи до нього охоронялися сторожовими пагорбами, які збереглися до наших днів. Розташовані вони на півдні від Монастирища, за 6 км від села, на заході — поблизу Яхнівки, в південно-західному напрямі — там, де розташований хутір Червоний колодязь, у північному напрямку — за 6 км від села, нині те місце зветься Пашеви гори. Ці сторожові пагорби розташовувалися так, щоб з одного було видно інший. Але на північному заході цих горбів не було, мабуть тому, що Удай був надійним захисним кордоном від ворожих нападів. Навала шведів билася об цей сторожовий рубіж, але взяти укріплення так і не змогла.

А вже у 20-му столітті це укріплення було розкопане для побудови насипу шосейної дороги із с. Заудайки на Монастирище. На цій дорозі побудовано три мости, які так і називаються: Перший міст, Другий міст, або Містечко, Третій міст, або Монастирищенський.

Територіально Заудайка належала до Монастирищенської сотні Прилуцького полку, населяли її переважно козаки.

Пізніше з'явилися 19 дворів кріпосних селян. У 1752 р. гетьман Розумовський ці двори віддав прилуцькому полковнику Галагану, вони закріпилися за подальшими поколіннями його родини. Після відміни кріпосного права Галаган віддав селу найгірші землі. А тому, той куток, де вони знаходилися, так і прозвали — Гальонкою.

У пореформний період, після 1861 року, у селі з'явилися багаті землевласники: Богданов, якому належало 400 га землі, Макарець, що

володів 100 га, Сахно — 80 га, Дейнега, Мельговський, Куриленко та інші, у яких працювали батраки.

У селі про них залишилися згадки як про дуже жорстоких, бездушних людей, які знущалися над своїми батраками. Особливо «прославився» Мельговський, що сік людей за найменшу провину. В той же час село пам'ятає і пані Мельговську. Вона поспівчувала бідній селянці з великою родиною, віддала їй цілий віз картоплі, подарувала золоті сережки і хустку.

У 1873 р. у Заудайці козаки побудували дерев'яну Покровську церкву. На початку ХХ століття її перебудували на муровану. Отож і знаходиться» наша Заудайка під охороною Святої Покрови, бо, як розповідають старожили, голодомори 20-х, 33-го і 47 років великого лиха в селі не накоїли. І під час війни нелюдських знущань село не зазнало, як це було, скажімо, в Ольшані.

Про Заудайку можна розповідати годинами, та все ж зупинюся на історії назв деяких його вулиць, походженні назв урочищ, полів, лісів.

Майже кожна вулиця називається по-народному, відповідно до прізвищ її мешканців: Жадківка, Солов'янівка, Борщівка, Сміликівка, Майданівка, Мажнівка. Назви Вигон, Шлях — говорять самі за себе. А ось чому куток називається Молдавівкою чи Лиманом — вже ніхто не пам'ятає. Ще одна вулиця носить назву Гора, бо дорога тут поступово піднімається на гору — зимою рай для дівчорі. Можна мчати санками з гірки. Цікаво говорять про назву вулиці Вокзал. Вважають, що це пов'язано з різними прізвищами її мешканців, як кажуть: «Зібралось різного люду, наче на вокзалі».

Хутори називаються за ім'ям їх перших поселенців: Юрченків хутір, хутір Солохнівка.

До речі, на хуторі Солохнівка під час земляних робіт натрапили на дубову стіну, схожу на пристань. Це немов би підтвердження того, що колись Удай був судноплавним, і, за місцевою легендою, поблизу Заудайки затонув корабель з цінним вантажем, кажуть, із золотом. Може тут і є частина правди? Агов, шукачі скарбів!..

Та справжнє золото в Заудайці таки є. Це її трудолюбиві люди, люди веселої вдачі, з почуттям гумору. Знаєте походження прізвища Солов'ян? Один з першопоселенців дуже добре співав. От і прозвали його солов'єм. А звали його Ян, звідси й пішло прізвище Солов'ян. Заудайці славились і як майстри кулачних боїв. Звідси і походить прізвисько одного непереможного заудайця — Сила, яке і по сей день носять його нащадки.

Прикилося в селі прізвисько Грек. Тяжка доля закинула заудайця у полон аж у Грецію, а коли повернувся, у селі його так і прозвали — Греком. Прізвиском наділяли людину і за вдачу. Ось завдяки запальному характеру діда Григорія передалось роду прізвисько Гарячка.

А ще одним прізвиском завдячують... бичку, в якого був коротенький

хвіст. Його хазяїв через це й прозвали — Куці.

Багато прізвиськ походить від власних імен: Онищуки, Тарасівські, Пантелієві, Корнієві. Є в селі Часник і Галушка. Це однокласники, що стали так називатися після виходу фільму «В степах України». Є Пасічник — хазяїн, у якого гарна пасіка, та й сам він гарна людина. Є Комедіни — прозвані так за веселу вдачу.

Село з усіх боків оточене лісами. За іменами колишніх власників вони називаються: Малюківщина, Мельговщина, Кудлаєве, Хоптивщина І, Хоптович ІІ, Гоголівщина або Чобіт, Кандзюбина сосна, Левада, Максимовича. Останній прославився тим, що куплений ліс обкопав з усіх боків глибокою канавою, яка дожила і до наших днів.

Знамените село і сучасниками — видатними людьми. Хай вони самі і не живуть вдома, та тут залишилися їх рідня, тут їх мала батьківщина, рідна земля, куди так хочеться приїхати. І бувають вони в Заудайці часто, допомагають, чим можуть. Так, члени Чернігівського земляцтва в Києві, заудайці родом, допомогли школі впорядкувати кабінет літератури.

Старовинне козацьке село, з багатими традиціями, оповите легендами, хоч і переживає зараз не кращі часи, та все ж з надією дивиться у майбутнє.

Наталія Солов'ян,
завідувач відділу Заудайської сільської
бібліотеки-філіалу

ІВАНИЦЯ

Село Іваниця розташоване у межиріччі. Смош омиває Іваницю з заходу, а зі сходу тече ліва його притока — річка Іваниця, або ж інакше — Солоха. Зараз ці річки невеликі. У давні ж часи були вони доволі глибокими, водилося там безліч риби, облаштовано там було чимало млинів та сукновалень.

Точних відомостей про час заснування Іваниці немає. Перша письмова згадка про неї припадає на середину 17 століття. У списку володінь Яреми Вишневецького за 1647 рік Іваниця значиться містечком доволі населеним, 336 дворами і 2640 жителями (для порівняння: у Полтаві за Вишневецьких було 812 дворів). На карті французького інженера Боплана, складеній в середині 17 століття, на річці Смош вказані Іванче (Іваниця), Гмирянкa і Городня. Під назвою Іванія Іваниця занесена і на італійську карту Корнетті 1654 року.

Беручи до уваги чисельність населення в середині 17 століття, вигідне

географічне розташування у межиріччі та на древній ґрунтовій дорозі між Прилуками і Конотопом з відгалуженням у напрямку Ромнів можна стверджувати, що поселення повинне існувати тут здавна.

Про древність Іваниці свідчать залишки старого земляного фортечного укріплення з підземними ходами, занесеного на карту древніх городищ, а також кургани епохи бронзи (2 тис. до н.е.) розташовані поблизу села в напрямку Ічні та Городні.

Місцевість, на якій розташована Іваниця, за часів Київської Русі була «осаджена городами». Чисельними нашествиями кочівників край неодноразово спустошувався і відроджувався заново. Господарювали тут з половини X і до половини XI ст. печеніги, потім, до нашествия татар, половці.

Особливо спустошливими були набіги Батия (1240 р.) та Менглі-Гірея (1482 р). Тоді, за твердженнями літописців, кочівники розгромили Прилуки, всю територію довкола пограбували, а людей забрали в полон. Невелика кількість населення залишилася лише в місцях, захищених річками та рельєфом.

Після того, як Україна потрапила під владу Литви, почалася активна боротьба з кочівниками. Литовський князь Вітовт, користуючись розколом татарських племен, почав колонізувати прикордонні з татарами окраїни ворогуючими з татарами племенами. Це був застережний засіб, випробований ще київськими князями.

Тюркські назви збереглися дотепер. Один з кутків Іваниці, відокремлений від основної її частини рікою Смош, дотепер називається Кагамлик. У 1881 р. Кагамлик ще був окремим хутором, мав сім дворів і 21 жителя, пізніше був приєднаний до Іваниці. Ціком імовірно, що колись це було одне з тюркських поселень, хоча й невідомо, коли засноване: чи в пору панування Литви, чи ще за княжої доби.

Витримавши повторне татарське нашествя Менглі-Гірея, наш край був пусткою. Залишки уцілілого населення тулилися під захистом Канівського і Черкаського замків і вели напівкочовий спосіб життя, зимою перебуваючи під захистом міських мурів, а влітку промишляючи на своїх більш чи менш віддалених землях, що називалися «уходами». Один з таких «уходів», дар Остафія Дашковича Канівській Спаській церкві, був розташований на річці Вільшанці і займав чималу територію. «Уходники» були люди відчайдушні, адже, вирушаючи на свої землі полювати та рибалити, ризикували зустрітися з татарами. Треба було мати неабияку сміливість, добре володіти зброєю, знати місцевість і звички татар.

Щоразу «уходників» ставало все більше, і скоро вони почали вже самі нападати на татарські загони та згоняти їх зі своєї землі. Після того, як звільнялися землі від татар, люди обживали свої колишні поселення, відбудовували заново старі городища. Створювались сторожові загони для

оборони і відсічі татарам. Так починалося козакування.

Після визвольної війни 1648 року були утворені козацькі сотні і полки. Характерно, що всі полкові міста і більшість сотенних містечок припадали на місця древніх городів і городищ.

Іваниця з 1649 р. стала центром козацької сотні та входила до Прилуцького полку, в складі якого брала участь у багатьох вікопомних подіях Визвольної війни. Іваницькі козаки в кампаніях 1649 р. героїчно билися під Зборовим і Збаражем, під Охматовим 19-23 січня 1655 р., брали участь у літньому поході Б. Хмельницького, цього ж року, на західні землі.

Іваницька сотня налічувала 661 господарство, мала 273 воли, 313 коней. Населення складали 164 козаки і 747 посполитих. Першим Іваницьким сотником був Степан Грищенко. 26 грудня 1653 р. посол царя Олексія Михайловича В. Бутурлін із Н. Алфер'євим та іншими членами посольства, їдучи на Переяславську Раду, зупинявся в Іваниці. У листі царю, Бутурлін розповідав про свою поїздку, про зустріч посольства у містечку Іваниці, де його урочисто на чолі козацької сотні приймав сотник Степан Степаненко і священники. А в Георгіївській церкві відправлено молебень.

Після приєднання Лівобережної України до Росії, Іваниця залишалася сотенним містечком. Сотник був водночас і військовою, і громадською владою в містечку. Спочатку посада сотника була виборною, пізніше стала переходити від батька до сина, а також здобувалася завдяки протекції впливових осіб.

Іваницькими сотниками були: Степан Степаненко (1653 р.), Сава Міщенко (1653 р.), Григорій Волошин (Григораши) (1710—1721 рр.), Іван Стороженко (1721—1727 рр.), Павло Миницький (1727—1737 рр.), Федір Свірський (1738—1764 рр.), Григорій Стороженко (1770—1781 рр.). Згідно з реєстром війська Запорізького 1649 р. Іваницька сотня налічувала 99 чоловік. Серед них є прізвища, які зустрічаються в Іваниці дотепер: Левченко, Ярошенко, Сидоренко. Серед козаків Прилуцького полку згадуються два давні козацькі роди з прізвищами, що донині досить поширені в Іваниці — Пручаї і Щербини. Причому, від роду Пручаїв згодом відділилися дві гілки: козаків і посполитих Прочаїв. Сталося це в ті часи, коли козацька старшина почала скуповувати землі бідніших козаків. Чимало з останніх, продавши свої землі, стали посполитими і втратили привілеї козацького стану. Пізніше не один із них гірко пожалкував про це, коли потрапив у цілковиту залежність від панів.

На Чернігівщині та Полтавщині козацький стан існував до 1917 року. Це були ті щасливіці, яким вдалося довести своє походження від реєстрових козаків. У «Сповідальних книгах» трьох Іваницьких церков середини XIX ст. козаки виділені в окремий стан. Тут прізвища Будаї, Блоха, Дикун,

Йовса, Ковтун, Проценко, Щербина, Шкібтан та інші.

У 1740 році в Іваниці було 166 дворів селян, в т.ч. 30 дворів майстрових та 17 — «скуплі», 10 з яких скуплено сотником Павлом Миницьким; 86 дворів козаків і 32 — козачих підсусідків.

Містечко Іваниця набуває великого значення як адміністративний центр з 1763 року, коли при полках були створені комісаріатства для збору казенних доходів. Таке комісаріатство у 1763 р. знаходиться у «повітовому містечку Іваниця».

Іваницька сотня на 1782 рік мала: 25 сіл, 1 місто, 4467 душ населення. У самій Іваниці було 373 двори. Цитуємо документ:

«1. Дворян — 20 дворів;

2. Казаков выборных дворів — 17, хат — 32;

Казаков подпомощников дворів — 78, хат — 119;

Артиллерии полковой дворів — 1, хат — 4;

Крестьян маера Горленко дворів — 178, хат — 238;

Крестьян асессора Свирского дворів — 46, хат — 58;

Крестьян сотника Стороженко дворів — 8, хат — 12».

Іваниця на той час мала вісім водяних млинів, 17 вітряків, 3 церкви.

До 1743 року населення Іваниці вважалося вільним. З цього року 120 дворів царським указом були «пожалувані» полтавському полковнику Андрію Горленку. Згідно з указом Катерини II козацьку старшину було зрівняно в правах із дворянством. Горленки, Миницькі та інші Іваницькі старшини одержали дворянські звання та великі маєтки. А селян було обернено на кріпаків цього новоявленого панства. Хоча кріпацтво на Лівобережжі узаконено Катериною II в 1783 р., в Іваниці воно вже на той час практично існувало.

Андрій Горленко походить з роду відомих козацьких полковників Лазаря Горленка і сина його Дмитра — соратника Мазепи. У 1773 р. його син, Іван Горленко, успадкувавши Іваницькі землі, відновив тут стару земляну фортецю і збудував свій палац. За свідченням місцевого літописця священика О. Федоровського, палац був двоповерховий, дуже красивий. Він займав увесь простір між Прилупьким і Срібнянським мостами, був оточений з двох боків річками і великим валом. На валу та біля воріт були розставлені різнокаліберні гармати, які давали салюти в дні великих свят. Навпроти палацу — Георгіївська церква, збудована на місці древньої.

Іван Горленко був одружений з донькою свого сусіди Андрія Миницького, Дариною і мав двох синів — Олександра та Петра (батько відомого етнографа Василя Горленка). Успадкувавши по смерті батька його маєтки, сини розділили їх на дві частини, але не змогли втримати у цілості. І через деякий час роздроблений маєток частинами перейшов у володіння інших поміщиків.

У серпні 1914 року почалася мобілізація. Валки підвід з мобілізованими безкінечним ланцюгом тяглися в напрямку станції Ічня. Сім'ї проводжали своїх годувальників до височенного хреста, якого поставив біля своєї землі багатий іваничан Грищенко. Чутки про невдачі на фронті докотилися до Іваниці. Солдати не хотіли проливати кров на безглуздій війні, в яку їх втягнули, масово кидали окопи і поверталися до своїх домівок.

Смутні часи настали для Іваниці у 1917-1918 роках. Влада переходила з рук в руки. Від фактичного безвладдя страждало населення і протестувало проти нього.

Як стверджувала більшовицька преса тих часів, Іваницький район ніколи не відзначався свідомою революційністю селянства, а був одним з анархічних районів. Завжди тут відбувалися масові виступи проти будь-якої влади.

Виступи жорстоко придушувалися. Так було і з появою на території Іваниці повстанського загону під проводом Ангела у 1919 р. На допомогу йому дружно виступили місцеві селяни. Коли загін Ангела, маючи таку підтримку, вступив до Іваниці, більшовики дали наказ: «Банду знищити, Іваницю розтрощити». На околицях села почався запеклий бій. Повстанців було 400 душ. Незабаром до більшовиків з Прилук підійшла підмога. Тепер їх стало більше за чисельністю: 800 піших, 70 кінних, гармата і 2 кулемети. Повстанці змушені були відступити до Парафіївки. Під час операції більшовики розстріляли 17 чоловік, оголосивши їх співчуваючими повстанцям. Коли загін Ангела відступав, біля Мартинівки його звідусіль оточили. Багатьох знищили, а керівника повстання Ангела оголосили поза законом. Пережила трагічні події Іваниця і у серпні 1919 року, коли відступаючи, під ударами денікінців, більшовики замірилися спалити село дощенту. Згоріло 330 дворів, багато хліба.

Та відтриміла громадянська. Ставало потроху на ноги село. 1 квітня 1923 року Прилуцький повіт реорганізовано в Прилуцьку округу. Село Іваниця входило до складу округи як волосне. А з 1925 до 1959 року Іваниця — центр Іваницького району, що входив до Прилуцького округу в числі інших тринадцяти.

На базі скономії цукрозаводчика Харитоненка тут організовується радгосп. У 1926 р. перша сільгоспартіль «Незаможник». Першим її головою був Коваленко М. Г. У 1929 р. у селі створили другу артіль — «Червоний партизан». На початку 1930 р. організоване село-колгосп «Незаможник», головою якого обрали Єрмоленка Тимофія Антоновича. Колгосп-село нараховував 844 господарства, тобто 90% населення.

У 1931 році село-колгосп розукрупнили на 4 колгоспи: ім. Комінтерну, ім. Войкова, ім. Шевченка, «Червоний партизан». А в 1959 році проведено ще одну реорганізацію-укрупнення колгоспів сіл Іваниці, Купини, Загону,

Зоцівки, Лозового, Степу, Ковтунівки — в один колгосп ім. Калініна, який очолив відомий і талановитий голова Петро Васильович Жвоторіпенко.

Іваничани хоробро боронили Вітчизну на фронтах Великої Вітчизняної війни. Уродженець с. Купини Степан Васечко удостоєний звання Героя Радянського Союзу. Пам'ятають в Іваниці братів Яременків і Мотуренків, які загинули на фронті. Їх іменами тут названо вулиці.

У післявоєнні роки Іваниця відроджувалася. Славився своїми трудовими здобутками колгосп ім. Калініна. Пережили іваничани труднощі початку 90-х, поки міцно не стало на ноги ЗАТФ «Нива», очолене

Б. Щербиною.

А тепер коротенько про старі народні назви вулиць, кутків.

Довбашівка, Гаркушівка, Радивка, Свірщина — назви походять від прізвищ поселенців і тих, кому належали землі.

Замість — знаходиться за мостом. Заставки, Кагамлик — давні назви. Гузир — такий собі глухий кут. А ось як називаються у нас ставки, яри, урочища: Соловійове, Мошкове, Ройкове, Юркове, Бойкове, Самарщина, Климовщина. Хутори: Лозове, Степ, Ковтунівка. Поширені прізвища: Щербина, Йовса, Калашник, Костюченко.

Тамара Вірко,
завідувач Іваницької
сільської бібліотеки-філіалу

ІВАНГОРОД

Село Івангород розташоване в 27 км від району в рівнинній верхній течії річки Остер, яка ділить його на дві рівні частини. Засноване воно в 12 столітті і має давню і цікаву історію.

У період татарського нашествя в 13 столітті село було остаточно зруйноване, як і інші населені пункти в цій місцевості, і відродилось знову лише близько 1625 року одночасно з Борзною, Батурином, Конотопом. Населення, гадають, прийшло сюди з-за Дніпра. Називалось село спочатку Івангородищем, на честь Івана Горди, який з козаками перший тут поселився. Річка Остер була значним природним захистом від набігу половців, а потім і татар.

Розповідають, що під час одного татарського нападу козаки і місцеве населення вели вперту боротьбу з нападаючими на переправі через річку Остер. Татари довго не могли захопити села. Але в день релігійного свята «Івана Златоуста» козаки були п'яні, і татари вдерлись в село, перебили понад сто козаків і пограбували село. Храмове свято «Івана Златоуста»

святкують і донині на кутку Піщана.

У час російсько-польської війни 1633-1634 рр. Івангородище було спалено. Залишилась лише невелика фортеця. Жителі залишили його і повернулись лише через деякий час. Після цієї війни село було подароване польським королем шляхтичу Яну Казимиру, який жив тут лише до 1648 року й змушений був тікати назавжди з початком визвольної війни українського народу. На цей час і припадає перейменування Івангородища в Івангород. У 1649—1654 роках – сотенне містечко Чернігівського, а потім Ніжинського полку. Було обнесене земляним валом з чотирма брамами. До нього входило також кілька сіл: Махнівка, Фастовці, Більмачівка, Максимівка, Крупицполе. У 1652 році після невдалого повстання на Чернігівщині проти поляків, частина івангородців переселилась в Росію разом з чернігівцями, ніжинцями, борзенцями і бахмачанами під керівництвом Івана Дзиковського і поселились на річці Тиха Сосна, заснувавши Острозьк (Воронезької області).

У 1749 році в Івангороді була збудована Спасо-Преображенська (на кутку Триліси святкують храмове свято), а у 1819 році – церква Святої Тройці (залишився в селі храм на Тройцю на кутку Кудлаївка). На кутку Піщана існувала і третя церква-капличка (на «Івана Златоустого» тут святкується храм). Церква Святої Тройці знаходилась на подвір'ї школи і під час війни була зруйнована, а Свято-Преображенська стоїть і донині, але напівзруйнована. Зараз в селі є молільний будинок.

У середині 18 століття в Івангороді було розвинено ряд промислів, і існували цехи міщан: ткацький, шевський і кравецький. У 19 і на початку 20 століття Івангород був волосним центром Борзнянського повіту Чернігівської губернії. У ньому було багато дрібних лавок, кузень, вітряків. Збирались значні базари і відбувалось три великі ярмарки на рік. Тоді було побудовано невелику цегельню.

Село складається з шести великих кутків: Центру, Трилісів, Кудлаївки, Піщаної, Доліпи і Загреблі. Куток Триліси появився там, де колись були три ліси: дубовий, сосновий і березовий. На цьому кутку є Деркачів хутір. Колись тут жив заможний селянин Деркач. Куток Піщана називається так тому, що там земля піщана. На цьому кутку є Півників хутір, тут жив заможний селянин Півник. І ще Піщана ділиться на кутки: Чернешина, Юхіменщина, Левада, Супотин, Ревущина. Міськова, Берегова, Прагробівська – це вулиці на Трилісах, що походять від колишніх власників. До Центра і Піщаної добавився куток Загребля (розташований за річкою Остер, по обидва боки якої насипана широка гребля і побудовано міст). Так і донині цей куток називається Загребля. Цікаві назви мають угіддя: Костенкове, Паськове, Рубцеве, Сага, Грушине.

Є в селі ставки, де жителі виловлюють рибу. Центральний ставок

знаходиться в центрі села, де проходить дорога Ічня — Плиски. Інший ставок знаходиться на пасовищі за лісом і називається Водопой. Недалеко від нього можна знайти і Нюхів ставок. У другому кінці села розміщений ставок «Бомбова яма», що утворився на місці великої воронки від бомби, кинуті сюди в роки війни. Перед лісом знаходиться долина, яка зветься «Рокитною», там раніше жителі мочили коноплі. Неподалік від лісу є ярок, що носить назву Стундіїв завод, названий в честь заможного селянина, який вручну виробляв цеглу.

Як і в інших селах у Івангороді люди знають один одного за прізвищами і прізвиськами. Найпоширеніші прізвиська: Костюк, Андрушко, Соловей, Горобей, Сороченко, Кривонос, Царенко, Науменко.

В селі налічується і багато прізвиськ: Комар, Блячівка, Куличка, Богомаз, Ковальок, Курочка, Бубон, Бубир, Кушур, Шкурат.

На початку 20 століття в Івангороді було 4 невеликі школи: церковно-приходська, перша і друга початкові, міністерська двокласна. В 1909 році побудована Піщанська початкова школа з будинком для квартир учителів. Поміщиків у селі не було, але були багаті селяни Любименко, Бібік, які мали по 80 десятин землі.

Неподалік Івангорода на хуторі Іванівському жив і працював над картинами російський живописець Микола Миколайович Ге. В Івангороді у 1978 році був створений художній народний музей ім. Ге М.М., який нараховував понад 300 експонатів, які висвітлювали творчий шлях художника, його зв'язки з діями культури. У 1886 році в гості до Ге приїхав Л. М. Толстой. Разом вони відвідали Івангород. Побували в земській лікарні та школі, зокрема на уроці арифметики в учителя Дрофана Тимофія Лаврентійовича.

Івангородці пишаються своїми земляками, які віддали своє життя на фронтах за свободу і незалежність нашого народу. Це полковник Скоробагатько Яків Андрійович, сержант Куценко Пилип і багато інших. Часто до односельців приїжджав Герой Радянського Союзу Бойко Микола Павлович, наш земляк, який проживав у Дніропетровську.

Ганна Турчин,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Івангород

За історичною довідкою село засноване в першій половині 18 ст.

Колись давно в селі була побудована Миколаївська церква, її перебудовували в 1832 та 1871 роках.

У ті роки Круничполе було досить багатолюдним, там відбувалось 3 ярмарки на рік.

До цього часу в селі збереглися назви кутків.

Христюківка – переважна більшість населення, яке тут жило були Христюки. Всі вони були близькі і далекі родичі.

Нахаловка – жителями Круничполе нахально були забрані землі, що належали Рожнівці.

Заболіття — тут оселі людей розміщені навколо болота. Ще цей куток прозивають Жабокряківка.

Назви вулиць: Мітрникова, Халдикова, Нестеривка, Коржева, Стряпша (була така бариня, яка жила у Ніжині, а тут мала землю).

Поля:

Убите поле – на цьому полі був убитий чоловік;

Панське поле — поле пана Дементовича;

Полішкове поле;

Карцеве поле.

Болота:

Башликове болото;

Карамзинське болото – власник був Карамзин;

Масловське болото – добував торф Маслов.

Урочища: Гарбузове, Головкове, Гаваженкове, Павлове.

За селом знаходяться насипи (могили). Розповідають, що їх насипали солдати ще в часи шведської війни. Цих могил було 3. Одна з них звалася Свиридова, а 2 інші — безіменні. Одну з них вивезли в 33-му році в Рудку — це було таке провалля, яке заважало їздити. На самому дні цього насипу знайшли шаблю і скелет солдата.

Хутір Новий поділ.

Коли в Круничполі стало населення забагато, то почали переселяти сім'ї на відведений участок землі, який назвали Новий поділ.

Поширені прізвища: Христюк, Бабич, Сліпець.

Прізвиська:

Дрімови (маленький хлопчик, коли гриміло сказав не грім, а дрім. З того часу він став Дрім, а всі інші — Дрімові).

Курок — дід назвав чоловіка, що багато курив курком, замість курця. Цей чоловік одержав прізвисько Курок, і по цей день передається це прізвисько — Куркови.

Кумові. З давніх часів був такий звичай — у кого вмирали дуже маленькі діти, той брав стрічного кума. Згадують такий випадок: вийшов

батько, а назустріч іде хлопчик років 4—5. Його й прозвали Кумом. За всією родиною залишилось це прізвисько.

Розповідають, що був у селі один дотепний чоловік, якого звали Федор Юшин. Він вмів вигадувати різні історії, дружив з гумором. Ось одного разу іде Федір селом, а тут піп: «Федоре, ану що небуть набрешти». А Федір відповідає: «Ніколи брехати. Треба на Клецаки махати. Там люди возами рибу возять». І поїхав. А піп не довго думав, запряг коня і поїхав теж... Приїздить, а там і земля порепалась.

Уродженнями села Крупичполе є Герой Радянського Союзу П.О.Слабеняк та поет Олекса Кириї.

Софія Мартиненко,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Крупичполе

МАРТИНІВКА

Мальовниче село Мартинівка виникло у першій половині XVII століття. Його назва походить від імені першого поселенця — козака Мартина. Розташоване село на річці Остер.

Як кожне сільце має своє слівце, так і наша Мартинівка має свої назви вулиць, кутків. Деякі такі давні, що загубилася в роках історія їх походження, і вони сприймаються як щось споконвічне. Ось куток, що прозивається Лантух — тут забудова вулиці будинками має форму лантуха, мішка. Вулиця, що впирається у жилий будинок як у кут, так і називається Кут. Дунденків хутір названо по імені одного господаря — Дунди. Назви багатьох вулиць походять від імені першопоселенців: Устимівка, Котівка, Копицівщина. А ось поетична назва кутка — Калинівка — тут завжди росло багато калини. І зовсім прозаїчно звучить Гноївка — бо завжди тут так багато багнюки, що не пройти, не проїхати.

З наступною назвою пов'язаний цікавий переказ. Колись давно у Мартинівці жила собі панночка. Від багатого батька отримала вона у спадок будинок і землі, але була незаміжня, бо дуже вже рудоволоса була. Та одного разу її познайомили з паничем, який і став їй за чоловіка. Сватові, який влаштував це доленосне знайомство, в нагороду дісталася улюблена собачка панночки — Каштан. А народ за це прозвав її чоловіка Каштаном, а ту частину вулиці, де вони мешкали, — Рудівкою.

Місцеві вуличні прізвиська походять здебільшого від власних імен. Опанасови, Радіонови, Кіндратови, Оврамови, Миронови — так про-

отримала свою назву через те, що тут жило багато Галатів. Назва іншого кутка отримала свою назву від пана Багмета — Багметівка. Забіловка — від прізвища Забіла. Одна з вулиць має назву Мільйонна, через те, що раніше тут жили самі багаті люди. А от на Драному хуторі жили одні бідняки, які мали дуже старенькі, облуплені оселі.

Давно уже на їх місці побудовані добротні сучасні будинки, а куток і досі має назву Драного хутора.

Від річки Удаю, низиною протікає струмок. Він утворив невеликий ставок, який називали Рудкою, а вулиця і, взагалі, куток за ставком дістали назву Зарудка, тобто за Рудкою.

Весною, коли тануть сніги, та у дощове літо, недалеко від цього ставка завжди мокро, і тому утворилось невелике болітце. Цілими днями і ночами кумкають там жаби. От і називали той ставок Жабором. Інший куток має назву Ступаківка, тому що там жило багато сімей, що мали прізвище Ступак. Так же само пішла і назва Куксивка, тут жило багато тих, хто мав прізвище Кука.

У селі жило багато людей, які багато зробили для нього добра.

Колись до революції жив у Монастирищі багатий козак Голуб. Побудував він мельницю, мав добротний будинок, але не сподобався він новій владі. На початку 30-х років його розкуркулили і вислали. Будинок віддали для поліклініки, а мельниця і до цього часу працює.

Уродженцем Монастирища є П. П. Забіла (1830—1917) — український скульптор, академік Петербурзької академії мистецтв, автор погруддя Т. Г. Шевченка, пам'ятника М. В. Гоголю в Ніжині (1881) та інш.

У травні 1838 року у селі бував російський композитор М. І. Глінка, який їхав з Ічні до Качанівки. Про це він згадує в своїх «Записках».

У 1845 році Т. Г. Шевченко, їдучи до Ніжина, проїздив через Монастирище, де, мабуть, йому перепрягали коней, бо там була поштова станція.

Монастирище є рідною домівкою і для Валентини Пархоменко — української бандуристки, Народної артистки України.

Марина Мусійченко,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Монастирище

ОЛЬШАНА

Коли вимовляєш це слово, в уяві постають високі стрімкі вільхи з тремтячими від подиху вітерця листочками, опускаються до води гірлянди темно-коричневих квіточок над тихим струмком і широким плесом річки, що несе свої води у недалекий Смош, звідти — в Удай, потім у Сулу і, нарешті, в Дніпро. І лише називаємо цей струмочок, що інколи пересихає серед жаркого літа, Вільшанкою, а село, що розкинулось обабіч на горбистій, порізаній яругами і балками місцевості, — Вільшаною, або за іншим написанням — Ольшаною. Походження назви села його уродженка, нині кандидат філологічних наук Катерина Ленець, пояснює утворенням від назви дерева — вільха. Розташоване село за 15 км від Ічні та за 7 км від залізничної станції Коломійцево.

Село має давню і цікаву історію. На його території виявлено давньослов'янське городище (VI—VIII ст.). Відомим село стало з першої половини XVII століття. До 1648 року належало магнату Конецьпольському. Згодом входило до складу Прилуцького полку. 1665 року царською грамотою село з 50 дворами селян і двома млинами було пожалуване прилуцькому полковнику Лазарю Горленку. 1712 року гетьман Іван Скоропадський передав село фельдмаршалу Б. П. Шереметьєву. У 1774 році село віддане бунчужному товаришу Власу Климовичу Будлянському.

З 40-х років XIX століття у Ольшані діяло Волосне управління відомства Палати державного майна, якому підпорядковані були козаки і державні селяни.

У 1859 році в селі налічувалося 1168 дворів, 2429 жителів, діяли церква, парафіяльне училище, функціонували три заводи.

Згідно з реформою 1861 року у Ольшані утворено два волосні управління, одне — тимчасовозобов'язаних селян, і друге — відомство Палати державного майна. А вже у 1867 р. після реорганізації волостей Ольшана стає центром нової Ольшанської волості I-го стану.

У 1886 році у селі налічувалося 126 дворів козаків, 396 дворів селян — власників, 10 дворів міщан та 556 хат і 2817 жителів. Діяли церква, парафіяльне училище (засноване 1844 року), 2 млини, 2 крамниці, 3 кузні, 4 олійниці, 47 вітряків.

У 1910 році було 551 господарство, налічувалося 3125 жителів, 2209 десятин придатної землі. Великими землевласниками були поміщики Букацель і Єфремов.

А ось статистика нашого часу. У 1996 році у селі налічувався 351 двір і

1809 жителів. Діяли колгосп, відділення зв'язку, середня школа, лікарня, дитсадок, будинок культури, бібліотека.

Цікава історія Ольшанської церкви. Дерев'яна Михайлівська церква була споруджена 1734 року. Висота куполу 16 метрів, діаметр залу — 8 метрів. Дзвіниця була майже такого розміру, як і церква, мала 11 дзвонів. Церква була подарована гетьманом Кирилом Розумовським, привезена волами та кіньми з Батурина. Освячена в день святого Михайла. 1920 року церква згоріла. Кажуть, був підпал. 1926 року її спробували відновити. Ця споруда стоїть і досі, але нині тут шкільний спортзал.

Багато в селі кладовищ, їх налічується близько сорока.

Все село поділене на кутки. Крайній куток, що впирається в ліс, називається Ворочок. У словнику Б. Грінченка слово «ворочок» — назва невеличкої торбинки зі скошеною нижньою частиною, так, що внизу тільки один кут.

У мальовничому ярочку, закритому з усіх боків пагорбами, біля джерельця, поселився козак Нехай і заснував хутірєнь Нехаївку, що згодом став частиною, кутком села. Тут є місце, що зветься «Калетинове дворище», а нині живе Юрко Джулай. Навпроти Нехаївки, на пагорбку, поселився козак Тур, і це місце так і зветься — Туровка, або Царева гора. А житель Ольшани Туренко — прямий нащадок того майже літописного Тура. Кутки Гарбузівка, Прасолівка, Бондарівка, Мізинівка, Криворучівка, Калянівка — назви походять від прізвищ їх першопоселенців. Інші кутки села мають такі назви: Роликівка, Кудлаївка, Зеленівка, Котеленцівка, Шматівка, Усівка, Мостовівка, Жовтнєве, Червоний Хутір. Центральна вулиця села називалась Шлях.

Місце, де нині стоїть будинок культури, звалось урочищем Яновщина, бо там жив при Конецпольському польський управитель Яновський. До речі, при будівництві нової школи знайшли старі польські монети.

При виїзді з села на Прилуки, по ліву сторону шосе, був маєток пана Єфремова, обсаджений липами. Маєток і сад не збереглися, а липові алеї ростуть і до цього часу, і це місце донині називається Панським садом.

Цікаві назви мають угіддя: Юрківщина, Зозулине, Жежерин гай, Мушина долина, Климова долина, Романова долина.

Урочища: Яр, Півненкове, Покотилове, Цареве, Джулаєве — називаються за іменами колишніх власників.

Ярки називаються: Глибокий, Мізинів, Котеленців, Ковезин, Теліків яр. Є ще урочище Лози.

У селі багато невеличких ставочків: Роликівський, Калянівський, Котеленцівський, Лоївський, Машенків, Романенків. Більші ставки мають назви Панський, Центральний.

Як і в інших селах нашого краю, у Ольшані люди знають один одного за

прізвищами і прізвиськами. Найпоширеніші прізвища: Ролік, Котеленець, Хамайко, Кудлай, Артох, Мізин.

У селі налічується більше ніж 300 вуличних прізвиськ: Петричі, Дружник, Провалінський, Сахарін, Цибулька, Балки. Колись один жвавенький дідок любив танцювати, під час танцю вигукував: «ача—ча», от і увіковічнив себе і свій рід прізвиськом Гачача.

Ольшанці пишаються своїми земляками. Про подвиги у дні війни Антона Драгана писав маршал В. Чуйков у книзі «180 дней в огне сражений». Майор-ракетник Микола Шолудько брав участь у знищенні американського літака-шпигуна, пілотованого льотчиком Пауерсом у 60-і роки. Григорій Шевела — кандидат історичних наук, науковий співробітник АН Білорусі. Вадим та Вітольд Плошки — кандидати геолого-мінералогічних наук. Сергій Бондар — художник.

У цьому невеличкому нарисі ожили окремі епізоди з життя Ольшани. Серйозно і цілеспрямовано збирають краєзнавчі матеріали Вадим Плошко і Яків Гуцол. Висловлюю їм глибоку вдячність за допомогу.

Надія Коваль,
колишній завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Ольшана

ПАРАФІЇВКА

Селище Парафіївка — одне з давніх поселень, яке і дотепер не втратило своєї таємничості, про що свідчить його багата і славна історія, легенди та перекази.

Існує кілька легенд про походження назви села. За однією з них, вона походить від слова «парафія», бо на декілька околиць сіл церква була тільки в Парафіївці. За іншою — село взяло собі назву від річки Парафа (пізніше Парафіївка) — однієї з приток Смошу.

Вперше значиться Парафіївка в переписі 1666 року. Цілком ймовірно, що село існувало задовго до цієї згадки про нього. Адже в ті далекі часи кінтовувались основні події та відомості, що мали помітне значення.

Відомо, що поселення людей виникали поблизу водойм. А колись широкі повноводи Смош та його притоки Парафіївка і Йонівщина надавали поселенню великого значення. Тут водилося багато риби, всякої птиці: болотні бугаї, крячки, дикі гуси. Різноманітний був і рослинний світ, багатьох представників якого нині вже немає. Більш того, вигідне розташування, багаті ґрунти. Велика кількість лісів, водоїв та лук, вигонів для худоби сприяли швидкому заселенню території. Історико-

статистичні дані свідчать: якщо в 1666 р. значилось 24 двори, то в 1710 р. — 104, в яких налічувалось 562 жителі (Лазаревський А., Полк Прилуцький. — т.ІІІ. — с.232). Населення Парафіївки входило в Ічнянський полк, а згодом в Ічнянську сотню Прилуцького полку. З 1672 до 1737 рр. сотнею управляли Стороженки (Іван, Андрій та ін.), сотники експлуатували підвладне населення, змушуючи відробляти дарові роботи зі своїм реманентом і тяглом.

Парафіївці — люди волелюбні. Населення брало участь у війні проти польських панів (1648—1654 рр.)

Не обійшли Парафіївку події Північної війни (1700—1721 рр.). На південь від Парафіївки збереглася назва с. Петрушівка та куток Смотрики, пов'язані з ім'ям Петра І, який проводив огляд своїх військ. За народними переказами частина жителів села брала участь у цій події.

З липня 1700 р. село віддане гетьманом Мазепою генерал—осаулу Ломиковському. З 1710 р. селом володів Сава Рагузинський.

До Парафіївки в середині XVIIIст. належали такі хутори: Западня (нині с. Пролетарка), Жабокриковка (с. Рожнівка), Власовщина (с. Власівка), Кочановщина (с. Качанівка), Петрушівка, Туркенівка (с. Южне). (Лазаревський А. Полк Прилуцький. — т.ІІІ. — с.232—235.)

У 1778р. власником Парафіївки стає Петро Рум'янцев-Задунайський. Саме на його замовлення в 1796р. замість церкви, що загинула під час пожежі, збудовано мурований храм св. Миколи Чудотворця. У 1808р. син Рум'янцева продав це володіння Г. Я. Почепці, після смерті якого спадкоємцем став Григорій Степанович Тарновський.

Цікавою сторінкою в історії села є будівництво в 1845 р. цукрового заводу. Це виявилось копіткою справою для Тарновського. Адже треба було думати і про термінове випалювання цегли, про досвідчених мулярів, спеціалістів цукроваріння. «Знайшовся управляючий заводу — підписує угоду з Шлейфогтом, без німців, видно, в цьому ділі не обійтись, вони на своїх землях давно займаються тим виробництвом, то ж добре напрактиковані... Й механіка надибав. І знову ж таки чоловік не з православних — Арнольд. Та лихо їх бери, хай і чужоземці, аби добре працювали та старалися. До речі, управителем Парафіївської економії був Рейтерн. Саме вони, чужоземці, добре прикинули, що при наявності достатньої кількості водних ресурсів і багатій землі для буряків цукроварня через 5 — 6 років буде переробляти до 100 тис. берковців сировини. А це 100 тис. пудів цукру більш як на півмільйона карбованців щорічно». (Дрофань А. Музи кохання: іст. роман. - К., 1991.- с.381). Завод виправдав їх сподівання.

По смерті Г. С. Тарновського і його дружини володіння переходить до Василя Васильовича Тарновського. Згодом до його старшого сина, який є

останнім власником цього володіння.

У 1897 р. завод, економії з землями купив цукрозаводчик Харитоненко. З цього ж року в селі існують земська школа, бібліотека, заводська лікарня. У власності Харитоненка був цегельний завод, станція Качанівка з залізничною колею 20 кілометрів. На цукровий завод, крім постійних робітників, йшли безземельні селяни, шукаючи заробітку. Звичайно, умови праці були примітивні, тривалість робочого дня — 10—12 годин, жакливі побутові умови в казармі, низький заробіток — неповна картина життя робітників.

Але основним заняттям населення села в кінці XIX ст. було землеробство. Селяни страждали від малоземелля (мали від 1 до 4 десятин), знімали низькі врожаї: 16—17 пудів з десятини. Брали в оренду, оралі з половини у багатих власників земельних ділянок: Андрусенка, який мав 200 десятин, Задохайла — 135 десятин. Ще селяни займалися ткацтвом, були олійниками, ковалями, мірошниками, кравцями, шили взуття. В селі було 13 вітряків, які належали багатим власникам: Ключко Омелян мав 2 вітряки, по вітряку було у Крицького Никандера, Романенка, Прекрасного. Паровий млин з круподеркою і олійницею мав Мірошник Мирон.

Село славилось вражаючими базарами, мало по 4 ярмарки на рік. Особливі були на весняного та зимнього Миколи. І дзвеніло тоді село не тільки голосами людей, а й звуками сопілок, гармошок.

Переважна частина населення Парафіївки — українці.

Найпоширенішими в Парафіївці прізвищами є: Андрійко, Андрусенко, Гуля, Задохайло, Іванюк, Ключко, Козин, Кураш, Курлюк, Куценко, Луценко, Олійник, Підгала, Прекрасний, Романенко, Черниш, Яцеленко. Село (пізніше — селище) ділиться на кутки, як і скрізь по українських селах. Назви кутків походять від перших жителів, власників дворів, які започаткували кутки. Куток Андрійківка — першопоселенець Андрійко. Байдолівку обжила сім'я Байдоли. Борщева — від прізвища першопоселенця, власника земельної ділянки Борщенка, Ключківка — Ключка. Чернишівку обжив Черниш. Саме так куток почали називати, потім простіше — Чернихівка. На Бреусівці, Гулівці, Кудрявці, Пронозівці першопоселенцями були Бреус, Гуля, Кудря, Проноза. Від прізвища Галуза походить назва кутка Галузівка.

Назва кутка Поспіхівка — від слова «поспішати». На кутку жила баба Поспішка, була дуже швидкою, все діло робила поспіхом. Сюди вплелися розповіді інших старожилів про те, що на кутку, що не дім, то кравець, лічник, коваль, навіть пізніше мали свого майстра з виготовлення музичних інструментів. На Голопузівці жили багатодітні сім'ї.

Назва кутка Школовка — від слова «школа». Куток Косенька гора — від прізвища Косенького. Назва кутка Поляна — від слова поле. Саме на полі

поселенці почали будувати собі житло. Від прізвища Нежин походить назва кутка Ніжин. Звучна назва кутка Заруда пов'язана з кар'єром — глинищем. І також з розкопками, що велись для виявлення болотної руди. Куток Посьолок теж має свою історію. До революції земля належала поміщику. Поміщицька економія перейшла в радгосп, який був підпорядкований цукрозаводу. В 30-ті роки давали наділи для будівництва власних осель. Так одержав назву куток Заводський Посьолок. Околицю Парафіївки — хутір Михайлівський — названо жартівливо через далеке розташування, ім'я Михайло мав першопоселенець хутора. До речі, хутором Михайлівським називали окраїну Петрушівки. Хутори хотіли об'єднати, та назва живе і понині.

Назва урочища Йонівщина походить від назви річки Йонівщина — притоки Смошу. В урочищі знаходяться Верхній, Нижній та Зарудянський ставки. Взагалі селище багате на водоймища.

Річка Парафіївка протікала по північній частині селища. Брала свій початок на місці відстійників цукрозаводу. На річці були створені Борщенків, Задихайлів, Якубив, Касянів ставки. Назви походять від прізвищ: Борщенко, Задихайло, Якуб, Касян (Косян). За переказами на північному сході Дубковий ставок — початок р. Смош. Назва ставу — від насаджених навколо нього дубків. Біля цегельного заводу — Індичня — на ставу завжди паслася панська птиця. Середній ставок (Кінський), Радгоспний, Заводський, Пецин (від прізвища Пеца). Найбільший у селищі — Тимофіївський ставок.

Поля теж мали свої назви. Названі вони на честь їх колишніх власників: Андрусенкове, Задихайлове, Ключкове, Крицьке, Косеньке. Назва Гулин яр — від прізвища Гуля. Яких тільки назв не почуєш у нашому краї.

Історія селища багата і малодосліджена, немало втрачено і забуто. Та людська пам'ять допоможе відкрити багато нових назв, епізодів, подій. Запрошую всіх старожилів, інших знавців історії села поділитися спогадами про місцевий фольклор.

Висловлюю свою вдячність настоятелю Парафіївської церкви о. Іоанну, вченому секретарю Національного заповідника Качанівка Раїсі Міщенко, Василю Крицькому, Миколі Ключку, Миколі Олійнику, Галині Андрійко, іншим жителям за допомогу в зібранні матеріалів про селище.

Лариса Кривченко,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Парафіївка

ПРИПУТНІ

Село Припутні розташоване на правому березі річки Удай. Засноване в першій половині 17 ст. Щодо назви села існує кілька версій.

1. В дуже давні часи на території села було море, яке поступово почало зникати. Серед води з'явилися численні острови з рослинністю, де розвелися птахи-припутні.

2. Колиш через Припутні проходив шлях, яким часто проїжджали козаки і, зупиняючись для відпочинку біля річки Удай, прив'язували своїх коней при путі, тобто біля шляху.

3. На шляху пересування козаків лежало дуже мало населених пунктів, і коли козаки під'їжджали до нашого села рано-вранці, чули співи півнів. Козаки, звертаючись один до одного говорили: «Уж припутні (тобто півні) співають». Найвірогідніше походження назви села пов'язане з пересуванням козаків в період національно-визвольного руху українського народу проти поневолення польською шляхтою (1648—1654 рр.).

Під час Великої Вітчизняної війни на фронтах загинуло 286 жителів Припутнів. У 1972 році в пам'ять про загиблих односельців було споруджено обеліск Слави. А в 1958 році встановлено надгробок на братській могилі радянських воїнів, які загинули в 1943 році при звільненні села від загарбників.

У с. Припутні народилися два художники: Жила Микола Петрович і Зінич Микола Микитович. Об'єктом творчого натхнення М.П.Жили було й залишається село з його різноплановим і багатограним життям. З численних малюнків постають перед нами діти, школярі, колгоспники.

Микола Зінич пише картини різної тематики: релігійні, побутові, пейзажі. Його картини легко впізнаються, вони завжди світлі, ясні, піднесені, навівають хороший настрій.

В селі є декілька вулиць, які мають назви: Тульники, Жиленки, Грищенки, Широка, Майдан, Хутор, Бобрик.

У Припутнях поля називаються: Олінчине, Гавришка, Подоли, Озерце, Лози, Поляна, Моховщина, Тупирець.

Ліси: Подоли, Гавришка, Соснина, Верес, Остер, Перша соснина, Бир, Капліччина гора, Рибне.

Найбільш поширене прізвище в селі — Грищенко.

Григорій Хвостик,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Припутні

РОЖНІВКА

Село Рожнівка розташоване на річці Удай за 15 км від залізничної станції Більмачівка.

Засноване в 1-й половині 18 ст. Назва села походить з тих часів, коли селяни сіяли рожь. З цього слова і пішла назва. За другою версією назва села походить від прізвища пана Рожнова.

У селі є мурована Покровська церква, яка була збудована ще у 1817 році.

Рожнівка під час Великої Вітчизняної війни не була захоплена фашистами. У німців на карті, на місці села, було позначене суцільне болото, і тому тільки піші німці могли заскочити сюди. Але дуже постраждало село під час Голодомору 1932—1933 рр. Холодна дощова осінь 1932 року вплинула на дозрівання городини, а те, що дозріло було забрано так званими «продовольчими загонами» підчисту. У 1933 році в селі почався страшний голод, від якого загинуло близько 900 чоловік, коли з війни не повернулось 120 чоловік.

Рожнівець І.І. Чайка під час Великої Вітчизняної війни здійснив героїчний подвиг в боротьбі з фашистами. Населений пункт в Ленінградській області на його честь названо Чайкіно. Воїну, захиснику Вітчизни, С.А. Харченку присвоєно звання Героя Радянського Союзу. В пам'ять про воїнів — односельців, які загинули в боях з німецько—фашистськими загарбниками, збудовано Меморіал.

Все село поділене на кутки. Назви дуже давні. Старожили вже й не пам'ятають, чому вони так називаються. «Широка» — найширша вулиця в селі, де можуть розминутись сразу три машини.

«Бугаївка» — на цій вулиці була ферма, де вирощували бугаїв. Пізніше ферма завалилася, але назва залишилась. «Жабокриковка» — поряд з цією вулицею, майже по всій її довжині, простяглось болото з вербами, де в літню пору кумкають жаби, і чути їх майже на пів села.

Цікаві назви мають угіддя. Долина, яка тупиться до річки Удай називається «Кабанове». В цьому місці сиравляють свої весілля дикі свині. Ця долина якраз впиралась у посадку і була порита дикими свинями. «Вращине» — це місце відоме з давнини як круг, тому що кругом були ліс і посадка.

Поля мають також свої історії. Одне поле, якщо глянути зверху, має форму чобота, тому його так і назвали «Чобіт».

«Даманське» — цей куток називається так тому, що тут відпочивали знатні дами, коли на охоту їздили вельможі.

«Груд» — поле знаходиться на горі. Якщо стати на цьому полі, то село

ляжить біля твоїх ніг.

У Рожнівці люди мають не тільки прізвища, а й прізвиська.

Дісталось рожнівським жінкам. Дуже балакучу жінку називали Торохня, дуже причепливу — Сльота, дуже веселу — Торохтушкою. Прізвиська передавались від роду до роду. Чубукови — тому, що був дід, який любив відчубувати. Морозенки — весь рід жив на краю села, і хата стояла на просторі.

У селі Рожнівці народився доктор медичних наук Н. І. Смоляр та поет І. С. Буренко, автор багатьох поетичних збірок та гімну міста Чернігова.

Ірина Засць,
завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Рожнівка

СВАРИЧІВКА

На березі річки Удай, серед розкішних лугів та шумливих лісів розкинулось село Сваричівка. В глибоку давнину віків сягає його історія.

В історико — краєзнавчоу музеї с. Крупицполе зберігається кам'яна сокира (5—6 тис. до н. е.), яку знайшов на Сваричівському полі тракторист Сьомка Михайло. Давня сокира свідчить про поселення первісних людей в цій місцевості. Останки рогів лося, знайдених в торфовищах річки Остер, також підтверджують, що в давнину тут була багата рослинність та тваринний світ.

Загадкою для людей є два насипні кургани, так звана Свиридова могила, яка знаходиться на землі с. Крупицполе. За легендою вона з'явилась 1—2 тис. р. до н.е. За архівними документами с. Сваричівка було татарським поселенням.

Колись давно один воїн попросив у жінки: «Свари чевку», де слово «чевка» означало «юшка». Від цих слів і пішла назва села Сваричівка. Більше ніж чотири з половиною століття тому, а точніше з 1519 р. село було захоплене польськими і литовськими загарбниками, які вели жорстоку політику колонізації і насильства. Тоді майже всі села були кріплені за служивими царського двору, польськими ставлениками, полковниками, сотниками.

27 жовтня 1708 року с. Сваричівка було затверджене за полковником Лукьяном Жураховським.

В архівних документах значилось: «Універсалом 1718 г. гетьман Скоропадський підтвердив вдові Нежинского полковника Лукьяна Жураховского Анне Апостоловне право на владение селами Крупицполем и Сваричевкой».

Село Сваричівка не переміщалось, висілків і хуторів не мало. В селі було двісті дворів. Першим поміщиком був Жимаїлов, землі якого потім перейшли до поміщика Горбова. Землі поміщиків були розкидані по всьому селу. Центральна частина села і зараз називається «Горбовщиною» за ім'ям поміщика Горбова, який володів цією частиною землі. В селі в 1861 році був пивоварний завод, який належав Макарову, річна продуктивність якого становила 7407,3 відра. Крім того в селі було 14 млинів-вітряків. Два з них були поміщицькі, а решта належала багатим козакам.

У селі була розвинена приватна торгівля. Багаті козаки відкривали невеликі приватні крамнички. У селі були такі торговці: Олешко Андрій Йовхимович, Олешко Іван Якимович, Сарич Тиміш Михайлович, Саєнко Карпо.

З'явився єврейський торговий дім Гревнових, який пізніше витіснив місцевих торговців і став єдиним у селі.

За 1786 р. є згадка про кількість водяних млинів на Удаї. Їх було — 4.

У 1862 р. в архівних документах значиться «По возделыванию табака заслуживают внимания селения Припутка, Шиловичи, Крутичполь, Гужовка и Сваричевка».

Перша школа в селі відкрилась в 1878 р. Тут налічувалось 12 учнів.

Після революції в 1905 р. в село повернувся Дьогтяр Максим Степанович, який служив на броненосці «Потемкин». Він став активним організатором бідноти проти влади сільських багатіїв.

Під час революції 1917 р. в Крутичполі діяла підпільна група в кількості 20 чоловік на чолі з вчителем Адаричем Іваном Івановичем. До складу групи увійшов і житель с. Сваричівки Сільченко Ілля Миколайович. Адарич І. І. керував церковним хором, організовував вистави самодіяльних артистів в с. Сваричівці. В кінці 1919 р. бандити затримали 9 активістів, в тому числі і Дьогтяра Максима Степановича, яких біля рову кладовища Ічні розстріляли. Рідні забрали його тіло і поховали на кладовищі. Сільченка Іллю Миколайовича бандити спіймали за Івангородом і також розстріляли. Похований на кладовищі в с. Сваричівка. В музеї є фото Нестеренка Михайла, який виступає з промовою з трибуни перед солдатами Червоної армії.

Радянська влада в селі остаточно утвердилась в грудні 1919 р. Першим органом радянської влади в селі була сільська Рада. В 1924 р. в с. Сваричівці проведені перші вибори членів сільради. Першим головою сільради став Олешко Іван Іванович. Делегатами на районний з'їзд рад стали Олешко І. І. і Сільченко І. М., який відбувся у грудні 1924 р.

Перше «Товариство по спільній обробці землі» було організоване на початку 1929 р., а потім переросло в більш високу форму організації

селян — сільськогосподарську артіль «імені Дьогтяра». Пізніше артіль перейменували в колгосп ім. Любченка, а в 1934р. дістав назву «Шлях до комунізму». У 1959р. колгосп с. Сваричівки був об'єднаний в укрупнений колгосп ім. Фрунзе с. Крупицького. Сільська Рада теж перейшла до Крупицької сільської Ради в 1954 році.

14 вересня 1941 року фашистські полчища увірвались в с. Сваричівку. Поліцаї, старостат, ставленник фашистської армії Гросман почали наводити свої порядки, по-звірячому били людей, багато дівчат насильно вивезли до Німеччини.

В селі по дорученню партизанського загону була створена група в кількості 5 чоловік, яка мала зв'язок з партизанами, допомагала загону продуктами харчування. До неї входили:

1. Дядюн Дмитро
2. Бабарика Михайло
3. Марченко Федір
4. Бобров Макар
5. Чамуха Іван

Перші три з них були розстріляні.

На фронтах Великої Вітчизняної війни загинуло 120 чоловік жителів села. На честь загиблих в 1966 р. в центрі Сваричівки було споруджено пам'ятник.

У лютому 1997 р. село відокремилось від Крупицького, і люди назвали свій колгосп іменем загиблого односельчанина, воїна-інтернаціоналіста Миколи Бондаренка. Його ім'я носить і одна із вулиць села.

Найбільш поширені прізвища: Олешко, Литвиненко, Залізний, Чамуха, Дядюн, Сільченко.

Село оточують ліси, які мають назви: «Березняки», «Штепине», «Попалова елка», «Лози», «Церковна».

Назви полів — «Поляні» — тут завжди вирощували овочі, Глиннище — колись брали глину.

Гордиться село своїм уродженцем, майстром чарівного різця, народним умільцем, членом спілки художників України, лауреатом премії ім. Катерини Білокур Антоном Гнатовичем Штепою.

У селі також народився професор, член-кореспондент ВАСХНІЛу, директор сибірського науково-дослідного і проектно-технічного інституту Чамуха Михайло Дмитрович.

Не забуває своє рідне село і Валерій Залізний — художник, поет.

Автор збірок «Криниця наснаги», «Сонячна перлина» та інші.

Олександра Сільченко,

бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Сваричівка

СЕЗЬКИ

На лівому березі річки Полової, притоки Удаю, на захід від с. Ольшана Лазар Горленко, володар цих земель, поселив одну сім'ю з роду Ольшанських Сезьків. Звідси і назва — Сезьків хутір. Сім'я першопоселенців розрослася — і хутір дуже скоро почав зватися Сезьки — з наголосом на останньому складі, тобто багато Сезьків. З часом наголос перейшов на перший склад. Згодом, крім першопоселенця Мирона Сезька та ольшанських селян, підселилися сюди люди і з інших місць. Про це більш детально писали краєзнавці Плошки у нарисі «Сезьків хутір» («Трудова слава» від 1 листопада 1993р.).

Село з навколишніми угіддями протягом десятиліть переходило з рук у руки. Після Горленків його власником був Яків Золотаренко, після нього — прилуцький осавул Панкевич, далі землі захопили Будлянські, згодом Фон Зіхтер, який і володів до 1861 р.

Після реформи 1861 р. в Сезьках з'явилися і нові багаті землевласники. Їх імена ще пам'ятають у селі, бо деякі місцевості носять назви по імені їх колишніх власників. Так земля Хоми Колесника і досі носить назву Хомин горб, а земля Йовмина Корсуня — Йовминова долина. Є ще Демкова і Таранова левади. Основну ж масу жителів села складали малоземельні селяни, які працювали в Ольшанській економії та в місцевих багатіїв. У 1907 році повз західну околицю села була прокладена вузькоколійна комерційна залізниця від Черкас до Крут. За 3 км південніше села збудували станцію Коломійцево, за ім'ям одного з власників залізниці, комерсанта Коломійця. З 1909 р. по 1912 р. тривало будівництво ширококоліїної залізниці. Тоді ж розпочався рух поїздів від Гребінки до Бахмача.

Радянська влада в Сезьках була встановлена в січні 1918 року. В кінці цього року землі поміщиків Демкова, Кользина, Коломійця були конфісковані і поділені між селянами. В 1921 р. створена Сезьківська сільська рада, першим головою якої став І.С. Шевель. У цей же час почалася робота з ліквідації неписьменності. В селі працювала початкова школа, де навчалось 50—60 дітей. В 1929 році побудували клуб на 250 місць. Особливої популярності у той час набув хоровий колектив клубу, яким керував Кузьма Міскун.

Селяни почали потроху вибиратися із злиднів. Та 1930 рік приніс горе не в одну хату. З початком колективізації почалося і розкуркулення. Сотні тисяч українських хліборобів були віднесені до ворогів народу. В Сезьках розкуркулили і нащадків вільного козака Проташука, і сім'ї Скрипок, Міскупів, Симоротів.

Люди втікали від жорстокої сваволі, хто куди міг. Деякі знайшли прихисток у навколишніх селах, деякого доля закинула аж за кордон. Іван Скрипка опинився в Німеччині, там прожив усе своє життя. Лише в роки незалежної України зміг подати про себе звістку.

Григорія Скрипку, як і багатьох сезьківчан, вивезли до Сибіру. Та за допомогою друзів він утік. Маючи неабияку силу, Григорій працював на кантаженні лісу в Архангельському порту. На борту англійського корабля прикрили його товариші колодами. Так він і потрапив до Англії, вижив там, працював, зумів нажити певні статки, щоб мати свою землю. А згодом подарував її містечку, яке його прихистило, для будівництва дороги. І на знак поваги одна з вулиць цього містечка носить ім'я Григорія Скрипки.

Це тільки дві долі, дві сильні особистості, що зуміли вижити і піднятися над обставинами у той страшний час. А багато сезьківчан назавжди залишилися у Сибіру, на Крайній Півночі, у краю боліт, ріках вічної мерзлоти. Щиру сповідь учасника і очевидця тих подій можна прочитати у репресованого жителя Сезьок Федора Проташука — Василя Федоровича Проташука — «До білих ведмедів».

У голодному 33-му довелось сезьківцям виживати на бур'янах. Дуже виручав довколишній ліс. Допомагали наші односельці, чим могли, кийшлим прохачам. Особливо багато голодуючих дітей знайшли прихисток у сім'ях селян. Створений у 1930 р. колгосп об'єднав жителів Сезьок, Гейців, Тишківки, Дзюбівки. Основною технічною культурою була картопля. Її здавали на Пеллохівський крохмальний завод. У 1940 р. в колгоспі працювали 3 трактори, 5 сівалок, 5 жаток-самоскидок, 3 лобогрійки. На фермах було 72 голови ВРХ, в т. ч. 25 корів, 27 свиней та 126 овець. У ці роки насадили знамениті в окрузі Сезьківські сади. Площа їх близько 60 га. У селі розпочалося будівництво школи, діяли дитячі ясла та фельдшерський пункт.

Новим випробуванням для села стала війна. З 14 вересня 1941 р. до 17 вересня 1943 року Сезьки були окуповані. Багато жителів пішли на фронт. У навколишніх лісах діяв партизанський загін Соколовського, до складу якого теж увійшли жителі Сезьок та навколишніх сіл —

А. Ю. Мірошніченко, С. М. Чепіга, М. К. Шатура, А. П. Ключко, Г. П. Ключко, І. В. Титаренко. У роки окупації 48 юнаків та дівчат були вивезені до Німеччини. Не всі вижили. Не повернулися з війни 140 наших односельців. Багатьох фронтовиків нагороджено за мужність і відвагу в своїх орденами і медалями. Є в селі вулиця імені братів Проташуків. Чотирі сини було у матері — і всіх забрала війна.

В переддень визволення пережили Сезьки страшну трагедію. Німці кинули 44 чоловіки в одну з хат. Увечері 19 сезьківців та 2 ольшанських підступів розстріляли біля ставка Миронівщина, а тіла кинули у ставок.

Решта чекали своєї долі в зачиненому будинку. Вночі німці залишили село, а вранці наша розвідка визволила бранців. Але смерть двадцять одного вжахнула всіх. Вода у ставку була червона від крові. 19 вересня 1943 р. загиблих поховали в братській могилі. Нині там височить обеліск. У 1989 році в центрі села з'явився величний меморіал на честь пам'яті полеглих на фронтах земляків.

Після війни село росло, розбудовувалося. В 1963 році біля західної його околиці відкрилася залізнична зупинка — «720 кілометр». Милі серцю нашому і прості народні назви кутків, вулиць, ставків, урочищ. Назви багатьох вулиць походять від імен першопоселенців: Мартинівка, Симоротівка, Андрійці, Вербичівка, Гибівка, Праки — теж давні назви. Річка Полова, на якій народилися Сезьки, поступово пересохла. Як легенди сприймаються давні оповіді про те, що повз село ходили човни та вантажні баржі. Лишилося від річки тільки русло, по якому щовесни талі води течуть в Удай. Та ще по старому руслу людськими руками створено мальовничі ставки: Сажалка — улюблене місце відпочинку в літню спеку, Миронівщина — біля цього місця поселився більш ніж 300 літ тому Мирон Сезько. В центрі села ставок викопали вручну, штиковими лопатами. Саме тому він і дістав назву Якштик.

Живуть у селі гарні, розумні, працьовиті люди. Декого доля закинула далеко від рідних порогів, та не забувають вони батьківську хату. Наш земляк, відомий у науковому світі директор інституту економічного прогнозування НАН України, академік Валерій Гесць часто буває в рідному селі, проводить, допомагає стареньким батькам.

Інша наша землячка Варвара Литвиненко, яка виросла в Сезьках, нині відома в Одесі оперна співачка. Наші люди — гордість і слава села.

Ольга Черницька,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Сезьки

СТУПАКІВКА

Про виникнення назви села існує два перекази. За одним з них село виникнуло першопоселенець на прізвище Ступак. Інший варіант походження назви — від урочища Ступник, де колись було розташоване мануфактурне виробництво, сукновальня. Товкли вовну у спеціальних ступах, від чого дістало назву урочище, а згодом і село, що виросло поблизу.

Село поділено на кутки. Загребівка — знаходиться за греблюю ставка. Вулиця в найвищій точці села, на так званій «горі» — Горовівка. Тут відстань до першого шару води у криниці сягає 30 м.

Кутки Іванюківка і Йовтухівка походять від прізвищ, які носять більшість їх мешканців. Канорівка — від прізвиська Канор. Чоловік, що так прозивався, жив тут, його нащадки розселились по кутку. Хутір — це досить довга вулиця, що знаходиться трохи відокремлено від села.

Неподалік, за два кілометри, є ще хутір Зінченків, де всього 10 жилих дворів. Названий він за прізвищем його мешканців. Поблизу села дуже багато ярів, урочищ, ставків. Яри називаються: Панський, Кордин, Коцюбин, Овчаренків.

Ставки: Козинців, Хистівський, Панський, Федіїщина.

Тут дуже мальовнича місцевість. Красою і неперевершеностю навколишньої природи наша Ступаківка може гідно конкурувати з такими відомими куточками Ічнянщини, як Тростянець і Качанівка, тим більше, що знаходиться майже поряд з ними.

Лідія Герасименко,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Ступаківка

ТОМАШІВКА

Місцевість, яку нині займає Томашівка, була заселена за десятки віків до виникнення. У селі поширена легенда про те, що в сиву давнину на території нинішньої Томашівки було давньоруське городище Томашів. Жителі городища вели жваву торгівлю з навколишніми мешканцями по обох берегах судноплавного Удаю. У XIII столітті Томашов був опустошений татаро-монголами. Від назви городища і походить назва села Томашівка.

Про існування городища свідчать археологічні знахідки, виявлені в околицях села: в урочищі Брагарня під час забудови люди викопували з піску фундаменти, викладені з давньої великої цегли, великі зруби з товстих дубових кругляків, черепки та інші побутові речі. На правому березі Удаю лишилися сліди причалів для кораблів.

У документах Томашівка вперше згадується у 1709 р. Тоді вона належала ічнянському сотнику Стороженку, а пізніше — прилуцькому полковнику Галагану, згодом дорогинським поміщикам Саливону і Троцині.

На 1858 рік у Томашівці було 23 двори, а вже в 1879 році — 39 з населенням 189 осіб (88 чоловіків і 101 жінка). У селі були приватна крамничка, водяний млин. У 1910 р. відкрито земську школу, приміщення якої існує і нині.

На початку ХХ ст. село розширилось, на його околицях виникли хутори — Селехів і Кривуша. Назва хутора Селехів — від імені першопоселенця, а Кривуша — від особливостей шляху, який був дуже покритвлений, а не рівний, як стріла.

Пережило село революційні події 1917 р., від яких потерпіли прості селяни. Оборонялося від наскоків банд формувань, зокрема махновців, які під час відстрілу пограбували село, забрали майже всіх коней і спалили міст через Удай.

У 1931 році томашівські селяни об'єдналися в три колгоспи, які проіснували до Великої Вітчизняної війни, а у війну були розграбовані. У фашистське рабство забрано 40 томашівців, а комуніста Івасенка розстріляли.

Після війни томашівські господарства відбудували. У 1950 р. вони об'єдналися в одне, — колгосп ім. Леніна, який очолив В. А. Гадзінський. А в 1958 році пройшло далі укрупнення господарів — томашівський колгосп об'єднався з андріївським в одне господарство.

В. А. Гадзінський керував колгоспом до 1967 р., до своєї смерті.

З 1967 до 1972 р. колгосп очолював А. Г. Небеский. А з 1972 р. головою колгоспу став Б. Д. Боровик, який основну увагу став приділяти розбудові с. Андріївки. Андріївка стає центральною садибою колгоспу, а Томашівка залишається бригадним селом.

З цього періоду почався занепад села. В Томашівці залишаються лише пошта і магазин. Масово виїздить із села молодь — на роботу до Києва, Ніжина, Чернігова.

У 1989 році головою колгоспу обирають В. М. Федана, який керував до 1998 року. Колгосп за цей час змінив назву на КП «Полісся». Новим його головою став Г. Книш, а В. Федан у Томашівці створив мале фермерське підприємство «Мир».

У 1999 році закрито Томашівську початкову школу. Діти, починаючи з першого класу, змушені їздити велосипедами в Андріївську школу. Нині у Томашівці діють магазин, клуб, бібліотека, медпункт.

Є в селі люди, які навіть у цей скрутний час тягнуться до прекрасного, пишуть вірші. Як ось Г. Міщенко, якій належать такі слова:

Моя Томашівка,

дитинства домівка,

Я бачу тебе уві сні —

Костівку і Зирку, й свою

Балагурівку

Всіх вулиць я чую пісні...

Це вселяє віру, що не все пропало, коли є такі люди — воскресне село, воскресне Україна!

Р.С. При написанні цього нарису використані матеріали, зібрані Марією Пусаченко та Андрієм Небеским.

Олена Кубрак,
колишній завідувач сільської бібліотеки-філіалу,
с. Томашівка

ТРОСТЯНЕЦЬ

Село Тростянець уперше згадується в літописі 1549 року. Його назва походить від маленької річечки, що протікала поблизу і впадала в річку Лисогір. Називалася вона Тростянка. Село належало Пустинно-Мнікільському монастирю.

27 квітня 1629 року село було повністю пограбоване і спустошене коном польської шляхти. На довгий час там утворилася пустка. Лише у першій половині XIX ст. відродилося знову під назвою Тростянець—Кряків. Це був маленький хутір, який належав козаку І. Хоружію. У 1820 році, 27 лютого, Хоружій продав хутір родині Скоропадських. Його господарем став представник старовинного українського шляхетного роду Іван Михайлович Скоропадський, людина освічена, розумна.

Одержавши у спадок хутір, І. М. Скоропадський вирішив господарювати тут за кращими тогочасними зразками. 1830 року розпочалося будівництво садиби — величного двоповерхового будинку на 90 кімнат і прилеглих господарчих будов. 1833 року будівництво було кінчене, а в 1834 році розпочалось закладання парку. Перші спроби не мали успіху, майже все висаджене пропало. Тоді було вирішено закласти росядник у балці Богівщині. На двадцяти десятинах спочатку були

посаджені місцеві породи дерев: ялина, тополя, береза, липа, дуб. З 1840 року почалося поповнення парку екзотичними рослинами, які завозилися з Петербурга, Риги, Нікітського ботанічного саду. У 1858 році на рівнині за велінням господаря почалося створення штучної гірської місцевості.

Роботи щодо створення Тростянецького парку тривали до кінця 80-х років XIX ст. Кріпаки багато років вручну рили ставки і насипали штучні гори та пагорби. Найвищі гори — Сторожова, Ротонда, Дідова — мають висоту понад 30 метрів.

В насадженнях парку поряд з місцевими рослинами з'явилися й ті, батьківщиною яких є Північна Америка, Далекий Схід, Китай, Японія, Західна Європа, гірські райони Криму і Кавказу. Загальний асортимент деревних порід дендропарку склав 1701 назву.

Нині парк має площу 200 гектарів. Він належить Академії наук України. Тут проводиться наукова дослідна робота щодо акліматизації та інтродукції цінних дерев і кущів.

Слава про красу Тростянецького парку розійшлась далеко. Не перелічити тих, хто був його гостями, хто залишив слід у назві його куточків. Неодноразово тут бував М.Т. Рильський, на честь якого названа дорога біля Сторожової гірки. На ділянці №16 віковічні дуби звуться дубами Ковпака, бо саме тут любив бувати партизанський командир. На честь Т.Г. Шевченка названо поляну, що прилягає до центрального мосту. В 1964 році тут було встановлено погруддя поета.

Часто гостює у Тростянці і дочка останнього гетьмана України — Олена Павлівна Отт-Скоропадська. Мешкає вона у Швейцарії, та до Тростянця приїздить майже щороку: відвідати парк, вклонитися могилі свого прадіда Івана Михайловича.

Іван Михайлович Скоропадський був людиною з неабияким господарським хистом. Пристосовуючись до потреб тогочасного ринку, він спеціалізував свій маєток на вирощуванні зернових і цукрових буряків. В економії працювали кріпаки з хутора Тростянець, з сіл Васківці і Болотниці. Панщина тут тривала 5—6 днів на тиждень, дорослі і діти працювали від зорі до зорі.

Незважаючи на постійне проживання далеко від столиці і губернських міст, Скоропадський стежив за новинами літератури, цікавився політикою, брав активну участь у громадському житті — обирався предводителем дворянства Полтавщини, до якої тоді і належав Тростянець. Він щедро одаровував школи і окремі щойно створені гімназії коштами, наприклад, Прилуцьку гімназію. За свою попечительську діяльність удостоєний звання почесного громадянина Прилук. І сам Тростянець при ньому був своєрідним центром місцевого життя. Скоропадський зібрав чималу картинну галерею, колекцію старовинної зброї та інших предметів часів

козаччини. Була тут багата бібліотека. Помер І. М. Скоропадський в 1887 році. Похований у своємулюбому парку.

З ім'ям І. М. Скоропадського пов'язано чимало легенд. Розповідають, що в його гробницю було покладено золоті речі. Під час Великої Вітчизняної війни могила була пограбована фашистами. Цікава легенда про кохання Скоропадського. Коли йому було 40 років, у мальовничій Швейцарії він закохався у 20-річну дівчину, яка відповіла йому взаємністю, але поставила умову, щоб він створив таку ж місцевість, як у її рідній країні, тоді вона переїде до нього і зможе жити, не тужачи за батьківщиною. Іван Михайлович погодився на ці умови. Він створив Швейцарію... але за двадцять років. Примхлива красуня знову відмовила йому, бо ж минуло вже 20 літ... І тоді Скоропадський в одному з куточків парку встановив пам'ятник «Розбитій надії», що є німим свідченням його нещасливого кохання.

Розповідають, що біля палацу Скоропадського стояла красива білокам'яна церква. Біля неї протікала річка. Невдовзі після революції і сама церква була зруйнована, і місцевість навколо неї була перекопана, з річки навіть спустили всю воду, шукали золото і скарби, які нібито там були заховані. Зараз тут пустка, і тільки дерев'яний хрест нагадує жителям про святі місця.

Після революції 1917 року маєток перейшов у власність народу. Частина землі, інвентар і посівний матеріал роздали селянам навколишніх сіл. У роки громадянської війни палац був спалений.

По закінченні громадянської війни почалося відтворення розореного господарства. Радгосп спеціалізувався на вирощуванні зернових і технічних культур та розведенні коней.

У 1928 р. за рішенням Раднаркому радгосп почав спеціалізуватися на вирощуванні племінного молодняка симентальської породи. Роботою керували заслужений ветлікар УРСР Д. М. Желіба і старший зоотехнік О. К. Булах. Загальне поголів'я худоби на 1 січня 1939 року складало 910 голів, в т.ч. 283 корови. Середній надій на фуражну корову був 4314 кг молока. Найкращі показники мали дояр І. І. Соловей, що одержав від кожної корови по 4848 кг молока і доярка У. С. Петенко — по 5876 кг молока. Вони стали першими кавалерами ордена Леніна. В 1939 р. племрадгосп «Тростянець» (директор З. В. Асаулюк) був учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки у Москві.

Напередодні війни в селі проживало 462 чоловіки. 16 вересня 1941 року Тростянець захопили фашисти. Племінну худобу наприкінці серпня 1941 року евакуювали до Сталінградської області своїм ходом. Евакуацію проводили директор племрадгоспу З. В. Асаулюк, зоотехнік І. М. Золото, головний ветлікар Д. М. Желіба разом з робітниками господарства.

Тяжкою була мандрівка з Чернігівщини до Волги. З великою вдячністю учасники того перегону згадують донських козачок. Вже стояли люті морози, річкою йшла крига, що значно утруднювало переправу на поромі. Довелося три доби чекати черги, щоб переправитися на лівий берег Волги. Худоба була виснажена. На допомогу прийшли козачки зі станиць. Вони забрали до себе в хати хворих дітей, ділились останнім шматком хліба, допомагали кормами для 79 корів, 12 нетелів, 32 телиці і 3 бугаї. Це поголів'я і стало основним племінним ядром при відродженні племрадгоспу.

У 1958 році на базі племрадгоспу організовано племінний завод — одне з провідних господарств з розведення симентальської худоби в країні.

Окрасу і гордість племзаводу, чиїми руками виплекала трудова слава Тростянця, становили люди. До 1962 року працював у господарстві його перший директор З. В. Асаулук. З 1962 до 1982 року успішно керував господарством В. Я. Міневський. Потім його очолював Р. В. Головенко, І. В. Вишнівський. До 1958 року у племрадгоспі працював заслужений зоотехнік республіки А. Л. Воеділо. Понад 30 років віддав роботі заслужений ветлікар УРСР Д. М. Желіба, понад 25 років — зоотехнік-селекціонер Є. В. Дяченко. Більше 30 років працював головним агрономом І. Б. Кебенко, під керівництвом якого створено сталу кормову базу. 40 робітників і спеціалістів господарства відзначені за трудові успіхи урядовими нагородами. Доярці Шевченко О.І. у 1966 році було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. Вона була обрана депутатом Верховної Ради УРСР. На Всесоюзному конкурсі за кращі показники в розвитку племінної справи у 1985 році племзавод був удостоєний І премії і Диплома Пошани та нагороджений автомобілем «Волга».

А ось як цікаво називаються кутки у Тростянці. Семихатки — це тут збудовано перші будинки для робітників радгоспу після революції; Ударний — очевидно, прозваний так за працьовитість його жителів; Михайлівка — так звали сина Скоропадського; Собачівка, Собачий хутір — на цих краях було багато собак; Козяча — під дворами паслося багато кіз; Кіріндаші — від імені хуторян, які мешкали там.

А так називаються прилеглі до дендропарку угіддя і поля: Рибаківщина, Пір'янів яр, Козинців, Солоха, Лесево, П'яне поле, Богівщина.

А ось назви лісів, урочищ: Мечеть, Іванова роща, Ветерок, Темні лавки. Річка: Тростянка, Лисогір: ставки у парку: Великий, Лебединий, Куцяха, Івкіна затока; болото Пір'янів яр; Лесева криниця.

Надія Прочай,
завідувач Тростянецької сільської бібліотеки-філіалу
(2001—2004 рр.)

ХАЄНКИ

Село Хаєнки розташоване на річці Іченьці, лівій притоці Удаю. Йому підпорядковані села Воронівка та Киколи. Вперше згадуються 1666 року. За переказами місцевих жителів, село виникло навколо корчми, в якій корчмарем був Хайка, звідси і походить сама назва села.

Хаєнки входили до Монастирищенської, а в 2-й половині 18 ст. — до Ішнянської сотні Прилуцького полку. Вільне військове село «до ратуші Монастирищенської прислушаюче». У перші роки 18 ст. гетьман І. Мазепа видав його прилуцькому полковнику Дмитру Горленку. В 1708 році гетьман І. Скоропадський надав Хаєнки Андрію Дмитровичу Горленку. 1737 року село у нього було відібране й передане генеральному судді М. Забілі.

У 1740 році в Хаєнках було 5 дворів (хат) селян, 13 дворів (14 хат) козків та 5 дворів (хат) козачих підсусідків. Лише 1744 року царською грамотою Хаєнки були остаточно затверджені за Андрієм Дмитровичем Горленком, після смерті якого (1756) Хаєнки перейшли до його сина полтавського полковника Андрія Андрійовича, а з 1780 село успадкував підпоручок Іван Андрійович Горленко.

Згідно з реформою 1861 року в селі утворено Волосне правління тимчасовозобов'язаних селян, якому підпорядковані 5 сільських громад (371 ревіз. душ). Козаки села підлягали Ольшанському Волосному правлінню відомства Палати державного майна. Після реорганізації волостей Хаєнки 1867 року увійшли до Ольшанської волості 1-го стану.

У селі діяли дерев'яна Іоанно-Богословська церква, споруджена 1861 року (перша церква збудована до 1666 р.), земське початкове однокласне училище, засноване 1864 року, в якому навчалися 74 хлопчики, шинок, кузня, 8 вітряків, олійниця, дві церковнопарафіяльні школи — змішана та жіноча.

Землевласниками були поміщики: Г. П. Галаган, М. Д. Акулова, А. Д. та Д. Д. Муратови.

На території села є багато ставків, один з яких становить 17 га. На його березі стояв панський маєток, була гуральня та цегельний заводик, було сполучення з м. Ічня по вузькоколіїзці.

Великі площі займають болота, що знаходяться в проїмі річки Іченьки.

У с. Хаєнках на церковному кладовищі знаходиться поховання полковника Прилуцького полку Куриленка, що помер у 1905 році.

На цьому кладовищі захоронені і сестри Горленко. У селі є також могила воїнам, захисникам вітчизни у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.

У селі народився поет Григорій Саченко, автор поетичної збірки «На чатах».

Галина Кривченко,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Хаєнки

ЩУРІВКА

Село Щурівка розташоване на річці Смош, що є лівою притокою річки Удаю. Точні відомості про заснування села не збереглися. Вперше згадується в 1692 році. Відомо, що територія, де розташована Щурівка та місцевість навколо ще за часів Київської Русі уже була заселена слов'янськими племенами. Татарська навала спустошила на довгий час місцевість, однак деяка частина населення залишилась, і уже в 14—15 ст. по річці Удай та її притоках Лисогору та Смоші відмічається чимало поселень. За місцевими переказами і розповідями старожилів, село спочатку називалось Середине (зараз називається так поле). Але це поселення було знищене під час пересування шведів. Частина жителів, що виціліла, переселилась в ліс ближче до річки Смош. В цьому лісі водилось багато птахів-щурів, від цього нове поселення стало називатись Щурівкою (1715—1720рр.). У 1740 році в селі була збудована невелика церква, яка через 75 років була перебудована і збільшена. До середини 18 ст. в Щурівці нараховувалось до 180 дворів з населенням біля 750 чоловік, більшість яких були кріпаками і лиш невелика частина звала себе козаками, які терпіли утиски від своїх багатих сусідів. Село Щурівка входило до Іваницької сотні Прилуцького полку. В кінці 18 на початок 19 ст. в селі було 15—20 чоловік грамотних (читали і писали), шкіл і лікарень не було. Хвороби лікували знахарі знахарки, населення вмирало від інфекційних хвороб. Холера, що була в селі 1831 та 1847 роках забрала до 50 чоловік. Реформа 1861 року в селі пройшла більш-менш спокійно.

Селяни своїми наділами були незадоволені, але проти цього відкрито не виступали.

Найбільшим поміщиком у Щурівці був Часник, а після його смерті — Голофаст, Колесник, Трегуб та інші, які хитрістю і жорстокістю скупчили в себе більше половини земельних угідь. Становище селян було тяжким, особливо безземельних, малоземельних і безкінних. Бідні селяни були змушені найматись на поденщину, частина переселялась, частина йшла на заробітки в Крим та Таврію.

Кінець 19 ст. для Щурівки характеризується розоренням поміщицьких садиб і капіталізацією сільського господарства. Одна за одною давні дворянські гнізда переходили в руки великих землевласників.

На початку 20 ст. в селі розвивається кустарний промисел, особливо шкряний. Селяни із Щурівки підтримували жваві торгівельні зв'язки з Іваницею, Ічнею, Прилуками. Торгували в основному сільськогосподарською продукцією, різними кустарними виробами, особливо шкряним взуттям.

Населення зростало не дивлячись на те, що частина селян втрачала свої кріхтіні наділи і переселялась до Сибіру.

Селяни в більшості користувались ралом, дерев'яним плугом та бороною.

Землі селян переходили до рук нових поміщиків. Так, наприклад, щурівський поміщик Євграф мав більше 100 десятин землі, Полька та Панащук мали біля 80 десятин.

Економіка Щурівки в передвоєнні роки характеризується різким коливанням цін в залежності від урожаю. Крім зернових, у великих масштабах вирощувались цукрові буряки, тютюн. У 1914 році розпочалася війна, яка супроводжувалась урочистими молебнями в церкві і промовами офіційних осіб, мобілізацією населення, плачем і риданням проводжаючих матерів, жінок і сестер.

Влада Петлюри і німців в селі була весь 1918 рік. Активістам села прийшлося йти в підпілля, частина з них була страчена. Літом 1919р. в селі були денікінці, селом управляв «Союз собственников», який очолював староста Іценко І. Ю. Існував також «Союз молоді» (в обидва «союзи» входили лише багаті та їх однодумці). Осінню 1919 р. в Щурівці був організований виступ проти петлюрівців, їх скрізь вбивали і розганяли «союзи». Після вигнання петлюрівців та денікінців, в селі була відновлена радянська влада, комнезами розгорнули свою діяльність на всю широчінь, почалося масове наділення безземельних і малоземельних селян землею і обмеження куркульства. З 348 господарів в колгосп вступило 332 господарі, а 16 і далі вели одноосібне господарство.

У селі є три вулиці: Коцюбинського, Крупської і Куйбишева, але вкреслися старі назви деяких вулиць. Наприклад, Липуни, Вовківці, Ченчиківці, Бовдурі, Левада, Кривий хутір, Пилиповці. Куток Липуни пішов від того, що жив тут колись пан Липчак, ще до революції він продав усі землі, купив у Прилуках 4 будинки, а решту програв.

Куток Вовківці називається так тому, що там поселився першим чоловік по прізвищу Вовк. Кривий хутір — від того, що там жив колись кривий Остап, і після того в основному проживали криві люди.

Куток Левада пішла від того, що це була земля Євграфа, самого багатого землевласника села. Назви інших кутків старожили не пам'ятають.

Полів у с. Щурівка багато і кожне має свою назву. Наприклад, є поле

Жидівське (Куркульська гребля), у 1933 році висилали куркулів за греблю, і тому так прозвали.

Радгоспне пішло від того, що колись ця земля належала поміщику Харитоненку — Парафіївському землевласнику.

Марковича гора — це поле називається так тому, що колись належало попові. Ще є поля Бабичеве, Дубина.

Поле Степ — знаходиться біля колишнього села Степ.

Назви ярів: Помірене, Балки, Громів яр, Цюрчин, Куйдин, Редьчин, Кренців.

До села відносяться два хутори: Однольків (жив колись пан Однолько), Іценків (теж проживав пан Іценко).

Ліси пішли від назв ярів або полів.

Болота Щурівки мають такі назви: Муховці, Лотишка, Тихонівське, Хомин сад.

Муховці — там стояла колись вода, і козаки купали коней.

Річка Смош протікає через село, біля річки зробили ставок, де можна відпочивати і ловити рибу.

Найпоширенішими прізвищами в селі є: Сакун, Брюховець, Іценко, Герасименко.

Були в селі і прізвиська, поки були живими люди, що їх носили. Наприклад, Дудка — крав багато, його впіймали і в горло вставили дудку. Шестопалі — було в роду у когось шість пальців на руці. Черемуха — чоловік завжди співав пісню про черемуху. Ачкал — часто чхав. Є такі прізвиська, що передавались від батька до сина.

Велика Вітчизняна війна великих жертв в село не принесла. За переказами літніх людей, під час війни, на полі Серединому було вбито 3-х радянських солдат. Їх перепоховали в центрі села і поставили пам'ятник. Під час війни у Щурівці забирали молодих дівчат та хлопців у Німеччину на роботу. Одна дівчина працювала у Німеччині на пана, а після війни повернулась додому.

До цього часу існує в селі легенда, що в лісі, неподалік Щурівки, знаходилась «Пристаць» (зараз це місце називають «Острів»), куди приставали кораблі. Територія була залита водою, і десь тут під час бурі затонув корабель із золотом, якого до цього часу не знайшли. За іншою місцевою легендою — посеред щурівських ярів була насипана могила і називалась Терехова. Могилу омивала вода, її насипали шведи, коли проходили через село.

Євгенія Рибак,
бібліотекар сільської бібліотеки-філіалу,
с. Щурівка

ЮЖНЕ

Южне було відоме в старовину як Туркенівка. І досі ця назва побутує серед корінних мешканців і села, й округи. Походження старої назви села має дещо романтичний характер. Існує ряд версій і легенд, але документального підтвердження їм немає. За однією легендою місцевість, де розташоване село, служила привалом для ординців, адже там буяло ризикував'я і зараз б'ють джерела, з яких бере початок річка Смош. За іншим переказом шляхетні і гонористі пани Владиславичі засиляли у хутір на узліссі німечних дворових людей, презирливо обізвавши їх турками.

Але найбільш вірогідною і поширеною є романтична легенда про молоду і красиву втікачку з турецької неволі, яка прибилася до села разом зі своєю донькою, батьком якої був турецький вельможа. Він довго розшукував їх, і вже після смерті, віднайшовши сліди, поставив дорогий пам'ятник на могилі дружини. Пам'ятника, звісно, ніхто не бачив, бо минули віки, але в людській уяві він існував як романтична данина прагненню до багатого українських жінок — невілляниць.

Про історію, ще до війни, почув у Парафіївці на базарі від сліпого припика відомий нині письменник Анатолій Дрофань. Вона глибоко запала йому в душу і надихнула на створення прекрасних образів Василини та її доньки Оксани в романі «Таїна голубого палацу».

І прожило село під назвою Туркенівка понад 200 років. Але у грудні 1945 року туркенівці раптом дізналися, що нібито «за багаточисленними проханнями трудящих» їх село перейменовано в Южне. На той час воно входило до Дмитрівського району, де пройшла кампанія з перейменування населених пунктів. Так Туркенівка стала Южним.

Южне розташоване за 27 км від районного центру. Згадку про село знаходимо в «Описании» старої Малороссии» О. Лазаревського. В т. 3, присвяченому Прилуцькому полку, читаємо: «1755 году хутор Туркеновкѣ на речке Смош: 17 дворов, из них 5 безхозних, владение помещиков Владиславичей, проживающих в с. Парафиевка».

Першими жителями Туркенівки були, найімовірніше, втікачі — переселенці із західноукраїнських земель та російських прикордонних губерній. Одним із свідчень цього є прізвища кріпосних жителів Южного. Найбільш поширені серед них — Шурда і Бородій. Перші вулиці села назвалися Польща і Бородіївщина. Пращури Бородіїв походили, напевно, з Курської губернії, де чоловіки носили довгі бороди і де поширені прізвища Бородін, Бородєєв. Слово «шурда» в перекладі з татарської означає каламутний напій. Воно поширене на півдні і заході України серед члехнів. У Карпатах, наприклад, є Шурдин перевал.

Вигляду справді мальовничого українського села хутір Туркенівка набрав за В. Тарновського — старшого. Василь Васильович був людиною дбайливою, розумною, високоосвіченою. При ньому почалася інтенсивна перебудова і розбудова сільських вулиць і селянських садиб. Якщо хутір спочатку тіснився в основному на узліссі біля озера, яке називають ставом Пусного (за прізвиськом жителя хутора Чубарівки, котрий був чи рибалкою, чи мірошником у пана), то тепер наділи землі під нові двори поміщик надавав уздовж Роменського шляху в напрямі до Ромен. Вже напередодні відміни кріпосництва виросла нова вулиця, яка так і називалася — Роменський шлях.

Стара частина села називалася Васильківщиною. Ця назва нібито була пов'язана з іменем Василини — туркені. Саме у цій частині села, на старому кладовищі, за кошти Тарновського було споруджено кам'яну капличку з дзвіницею, де відбувалися церковні відправи, які здійснював священник Парафіївського храму св. Миколая.

1866 р. у Туркенівці вже налічувалося 198 дворів, 571 житель. А в 1897 р. вже було 308 дворів і 1717 жителів. Тепер село почало розбудову в напрямку с. Терешихи. Головна вулиця дістала назву Причепилівки, бо ніби «причепилася» до Роменського шляху, а її відгалуження дістало назву Башлин, бо за конфігурацією нагадує цю старовинну деталь одягу. Миколаївщина — що не двір, то й Микола. Голопузівка, бо виходила в чисте поле. Бородіївщина — один біля одного тіснились Бородії. Польща — першопоселенці переїхали з польських володінь.

Роменським шляхом не тільки гнали гусей до Києва, а й перевозили різні вантажі і товари, яких суттєво побільшало 1846 року у зв'язку з пуском Парафіївського і Щучегребельського цукрових заводів, першого млина у Дмитрівці, а також залізниці Ромни — Лібава.

Курів Роменський шлях у погожу днину, а в негоду хлюпав багнюкою. Старі туркенівці згадували, як 1901 року в центрі села загруз блискучий закордонний автомобіль. Заморське чудо витягали шістьма парами волів. Відро оковитої поставив у сільському шинку туркенівцям цукровий король Харитоненко і дав кошти на побудову в селі бруківки — від центру в напрямі Парафіївки. Давно вже лежить на тому кілометровому відрізьку бруківки кількома шарами асфальт, та й досі його у селі називають Соша.

Судячи з архівних документів, у ті часи догляду за дорогами місцеве населення і влада приділяли немало уваги. Чи білили стовбури дерев перед приїздом начальства — невідомо, а от що своєчасно розчищали сніг на закріплених ділянках доріг, ремонтували мости, робили стічні канами, про це часто згадується в рапортах сотників часів гетьманщини.

А скільки знаменитих людей проїжджало цими дорогами! З Тростянця на Ніжин і Чернігів пішки Роменським шляхом 1891 року пройшов

Миксим Горький. Є відомості про те, що 1824 р. цією дорогою їхав з Верескунів на Ніжин О. Пушкін, повертаючись із заслання.

А як не згадати і про іншого знаменитого земляка — уродженця Лисогорів письменника Олексу Стороженка! А в Лисогорах на сільському цвинтарі покоїться видатний вчений Платон Гамалія. Їхні життєві дороги тісно переплелися з нашим краєм.

Село моє, для мене ти єдине.

Криниця чиста з саду

вигляда,

Хати́на біла, сонях бі́ля тину —

Така моя батьківська земля...

Дякую всім, хто допоміг матеріалами при написанні цього нарису.

Галина Волошина,

завідувач сільської бібліотеки — філіалу,

с. Южне

Зміст

1. Збережімо минуле.....	3
2. Андріївка	4
3. Бакаївка	5
4. Бережівка	8
5. Більмачівка	10
6. Буди	12
7. Бурімка	14
8. Верескуни	16
9. Вишнівка	17
10. Гмирянка	19
11. Городня	21
12. Грабів	22
13. Гужівка	23
14. Дорогинка	25
15. Заудайка	28
16. Іваниця	30
17. Івангород	39
18. Іржавець	42
19. Крупицполе	43
20. Мартинівка	45
21. Монастирище	46
22. Ольшана	49
23. Парафіївка	51
24. Припутні	55
25. Рожнівка	56
26. Сваричівка	57
27. Сезьки	60
28. Ступаківка	63
29. Томашівка	63
30. Тростянець	65
31. Хаєнки	69
32. Щурівка	70
33. Южне	73

